

1326

809 3. 22. 18

RÁKÓCZY DISCURSUSAI,

4

AVAGY

II. RÁKÓCZY FERENCZ

FEJEDELEMNEK

A' MAGYAR NEMZET ÖRÖKÖSÍTÉSÉT

TÁRGYAZÓ GONDOLATAI.

R Francis II [Rakocz]
P. of Transylvania

BUDAPESTEN,
KILIÁN GYÖRGY SAJÁTJA.
MDCCCXLVIII.

A melly nemzet multja iránt nem mutat kegyeletet, ne higye, hogy szép, dicső jövője lehessen.

Ki csupán a jelenben s a jelennek él, bármit hirdessenek ajkai, nyomoru eszköze a szenvedélynek, melly elfedi homályos szemei előtt a jövő nemzedékek hála-koszoruját. A felzudult indulatok rohama vezetvén őt, kész lehet a legbátrabb, legvakmerőbb tettekre; de azok rugói nélkülözni fogják legszebb ékességöket — a siron tul is élni akaró szellem mennyei ösztönét.

A polgárosodás, haladásában, kétségkívül az összes emberiségnek egy testvériséggé összeforrasztását tűzte ki végcélul. Akarom hinni én is, hogy e czélt egykor megközelíti az emberiség. De napjainkban messzebb vagyunk attól, mint valaha.

A szabadságra ébredt nemzetek, talán egyedül minket magyarokat kivéve, élesen elemzik s különbözik el magokat fajaik szerint. Mi, hogy fentarthassuk szabadabb institutioinkat, általános békét hirdetünk s ajánlunk minden e földön élő nemzetiségnek!

Egyetlen példa az 1848-diki europai forradalom eseményiben! — De nem első a magyar nagylelkűségében!

Azonban a polgárosodásnak utjában álló legnagyobb megrázkodtatások sem fogják elmoshatni a történet emlékezéseit. Özönvíz borította el a világot, mellyen egy család maradt fen; s ezen egyetlen család áthozta magával az új emberiség közé atyjai emléket.

Az elemek, a szenvedélyek harcza elpusztíthat birodalmakat, eltörölhet népeket, de a történetet nem semmitheti meg soha! — Egy embert hagyjatok fen a magyar nemzetből, ezen egy átvíendi az idegen ajku és szívu milliók közé e haza, az ősök s az elpusztult nemzeték mult napjainak emlékit.

Ne feledjük tehát a multakat izgatott jelenünkben se. Tanuljunk őseink erényén, okuljunk hibáikon, hogy a nemzeték, melly jöni fog, eszélyes hatásunk nyomán nagy és dicső legyen a magyar földön.

A sajtó szabadabb mozgása lehetségessé teszi, hogy a történeti téren is szabadabban haladhassunk.

Vannak hazánk történetében időszakok, melyeket eddig vagy épen nem, vagy csak elferdítve közölhetett a történetíró. Nagy baj volt ez. A tények igazsága — első kelléke a történetnek; nélküle mesévé aljasul ez. S mi eddig sokényt nem közölhattunk lepletenül.

A magyar történetet, fenmaradt forrásaink nyomán, hiven csak Korvin Mátyás koráig lehetett megírni. De az irány, melyet a magyar történetíró követhetett, a szellem, melly munkáját átlengheté, azon korig sem lehetett olly szabad, olly nemes, mint azt a magyar nép érdeke, a tudomány haladása, a lélek és szív műveltsége, felvilágultsága követelheté.

Korvin Mátyás dicső országlása tul hatott a Lajtán; s mit e nagy királyunk győztes seregeivel e folyam nyugati partjain tul véghez vitt, csak fátyolozva lehetett a szabadabb tollu írónak felhozni. Mi magyarok nem mondhattuk el a valót; az idegenek elferdíték a tényeket.

Utóda, a gyöngye Ulászló, már kötéseket tett az ausztriai házzal, mellyeket feszegetnünk a lenyűgöztött sajtó nem, vagy csak csinnyán engedett.

A mohácsi gyásznapi után elfolyt három századot még egy magyar toll sem írta, egy sem írhatta meg elfogultlanul.

Jövőre mindez másképp lehet, s hiszem, másképp is lesz.

Az önálló Magyar birodalomban fognak találkozni avatott férfiak, kik megirandják e hon és népe történetét úgy, mint azt a vasládából felszabadítandó oklevelek nyomán, hiven és szabad lélekkel megírni kell.

Mert az nem lehet, hogy ez országnak elfogultlan tollal írt története ne legyen. Hogy e nemzet ne is-

merje ősei életét úgy, mint az boldog és viharos időkben folyt; s hogy a nép ne tudja szenvedéseit elhunyt apáinak!

A szabadság meg fogja teremni minden bizonnyal e téren is szép gyümölcseit. Nyomán azon keveseknek, kik a létezett nyög mellett is ügykeztek a kor igényeinek megfelelőleg a történeti pályán munkálkodni, elinduland nemsokára a fiatalabb iróivadék. Teljes fényben fog égni az igazság szövétneke asztalán, szent lelkesedés fogja vezetni tollát, és a lapokon, melyekre apáink derűsborús napjait följegyzendi: színről színre fogjuk láthatni az erényt és ármányt, a küzdést és lankadást, melly a magyart koronként dicsőíté, elnyomá, fölemelé vagy lesujtá.

De ahhoz, hogy a tényeket valólag s tiszta szellemen föltüntető történetkönyvünk lehessen, nem elég a történeti szellem és toll szabadabb mozgása. Arra, az utolsó három századból kivált, még sok forrásra van szükség.

Eddig még kevésnek jutott történetíróink közül azon szerencse, hogy némelly rejtett helyekhez, hol az illy kincsek gondosan őriztetnek, hozzáférhessen. S e kevesek is, épen azért talán, mert illy szerencsében részesültek, alig lehettek egészen elfogultlanok.

Közöseknek kell lenni az illy történeti kincseknek, hogy azokból, akarván, mindenki szívszorongás nélkül merithessen.

I-ső Leopold kora egyike a legnevezetesebbeknek, melyeken a magyar e földön keresztül ment. Sohasem állott közelebb vesztéhez nemzetünk s alkotmányunk, mint a XVII. század végső negyedében. A tatárfutás, a várnai és mohácsi vértanúk nem vitték olly közel sirjához e nemzetet, mint I-ső Leopold bécsi ministerinek ármányteljes és bárdoló politicája. E királyt pedig NAGY-nak nevezé sok történetíró a magyarok közül is. Miért? azt ők tudják. Hazánkra nézve, dicső tetteit tekintve, n a g y bizonyosan nem volt.

Egykét jó hadvezér, ki a már gyengülő törököt Budából s még néhány várból kiszorítá, alig volt elég e nevet számára joggal megszerezni. Hanemha talán a pozsoni inquisitionális szék és az eperjesi vérpad száműzési és gyilkolási iszonyai emelék nagygyá országglását?...

Ki tudja Vesselényi a nádor, ki a vele szövethetett Nádasdy, Zrinyi és Frangepán, az elnyomott, földig tiport nemzetszabadság e vértanuinak tervét történeti b i z t o s s á g g a l meghatározni?

Mindezt mai napig vastag lepel borítja. Mit eddig olvasánk: alig több sejtelemnél a valóra nézve, avagy szolgálai elferdítése a történetnek. Kéziratokban keringnek több adatok, oklevelek; de azokat birtokosaik ezeddig meglehetősen szigorral őrizték. Talán most nyilvánosságra jönnek, s általok szétbonthatók lesznek az ármányos politikának azon fekete-sárga számai, melyek a valót elburkolák.

Hir szerint a Zrinyi és Frangepán családokat érdeklő oklevelek, javaik elkobzása óta, úgy szinte a Hunyadyakat illetők is, faládákba zárva hevernek a magyar kincstári pinczékben. Eledelül a moly- és egereknek, egyik megbocsáthatlan büneül a multaktól is rettegő absolutismusnak, és nagy kárával a nemzet történetének!

A bécsi tilkos levéltár, melly eddigelé csak igen keveseknek nyílt meg, telve mint tudjuk, hazánkat érdeklő fontos oklevelekkel.

Mindezeket nincs ok ezentúl is börtönben tartani.

A függetlenné lett nemzet visszakövetelendi kétértelműsége kivül e történeti ereklyéket, e tanulságos irományokat legalább hiteles másolatban.

Derék vallás- és közoktatási miniszterünk, mint maga is nagy kedvelője a történeti buvárlatoknak, bizonyosan fő gondjai közé fogja számítani a minket érdeklő oklevelek, iratok, könyvek, sat. mielőbbi hozzánk szállíttatását. S ha majd a felizgatott érdekek súlygyeenbe igazodva, a kedélyek nálunk kissé csilapultabbak lesznek, ha a jelent illető sürgősb miniszteri teendők ritkulnak: eszébe jutand neki az alakítandó országos történeti intézet rendelkezésére bízni azokat.¹⁾

Addig is, honfiak! kik illy adatok és oklevelek birtokában vagyunk, éreztessük a tudomány barátival

¹⁾ Mint tudjuk, országos statistikai osztály van már rendszerítve a belügyi miniszteriumban. Talán itt lehetne alakítani egy történeti alosztályt is? Avagy talán már van is. Annál jobb!

a szabad sajtó, a nemzeti függetlenség jótékony hatását az által, hogy a sötétségből elővonva, közzé tegyük azt, mi nemzetünk multját érdekelheti. Mert a multakban még mindig sok tanulság fekszik a jelen s jövő nemzedék számára!

Csak egyegy porszemecskét mindenki, és össze fog hordatni néhány év múlva az anyag, melyből a magyar történet musájának fényes csarnokot emeljenek az avatottabb kezek.

Ime én megkezdem a homokhordást.

Magyarország függetlenségének utolsó fegyverfogó bajnoka RÁKÓCZY FERENCZ volt.

Ha nem vihatta is ki azt, mit kivívni hirdetett szándéka volt: legalább oda vitte a dolgot, hogy a bécsi politíca megváltoztatta, ha nem is ármányai, de terrorismusa rendszerét. Az elnyomási modor kérlelővé lett. A nemzet vérben fürdött ugyan, de azért meg nem ifjodott. A szatmári kötés pontjai irott malasztokul maradtak tovább is. Az ország beelégedett a szép ígéretekkel, és maradt továbbra is gyarmata a nyugati örökös provinciáknak, s különösen a birodalmi fővárosnak.

Vajjon okosbak leszünk-e mi a XIX. század szelleme és világa mellett, mint voltak apáink a XVIII. első negyedében? . . .

El fogjuk-e magunkat ismét altatni hagyni szép szavak, fényes ígéretek s csókolózások által, hogy is-

mét bilincsekben ébredjünk valóra? Vakon fogunk-e tekinteni a jövőbe, feledve, mintha Styx mesés vizeiből ittak volna ajkaink, a keserű csalódásokban olly gazdag multat?

Avagy lehetséges lesz-e valahára, hogy egy lélekké forradjunk össze most, midőn arról van szó, hogy önálló nemzet és ország maradjunk, mellyé a lefolyt martiusban levénk? vagy visszavonás által marta-lékaul essünk-e ismét irigykedési vagy épen fejtelenségi zavaraink által a gyarmatosítólag elszegényítő osztrák-cseh politikának?

Adja a magyarok istene, hogy annyi gyászleczke után, é b r e n és e g y e k lenni tudjunk!

RÁKÓCZY FERENCZ emléke, másfél század után is, kegyeletben van nemzetünknel. Az „induló,” melly nevét viseli, ma is feltüzeli kebleinket.¹⁾ Bár nem volt hibák nélkül — hisz ember volt! — de minden esetre kitünő egyéniség volt. Vádolhatni őt bármiről: de jellemgyöngöségről nem. Az önkéntes számkivetés, mellyben, hazája szabadságát gyászolva, földi pályáját bevégezte: tanusága a férfit megillető léleksziládságnak.

---

¹⁾ E szónál: Rákóczy-induló, akaratlanul is eszembe jutnak a martiusi napok némelly bátrai, kik a „marseillaise”-t kívánták a m. színházi zenekartól.

A mersaillaise zenéje lelkesítő lehet a francziának, kivált midőn százezer ajk harsogtatja egyhangu dallamát; de magyart alig fog buzditólag érinteni. Idegen marad e hang a magyarnak mindörökre. Engem legalább,

A magyar történetíró nem fogja ezentul mellőzni hűképét adni e férfinak. E kép egyes vonásai pedig honnan ecsetelhetők hűbben, mint Rákóczy saját irataiból?

Hol vannak ezek?

Tudok egypár családi oklevéltárt, melyekből gazdagon lehetne bányászni a színeket e hős képmásához, és kora történetéhez. Vajjon megnyílnak-e azok nekünk?

Addig is jelenjenek meg DISCURSUSAI, melyek a magyar nemzet örökösítését tárgyazó gondolatait tartalmazzák.

Történeti adatul akarván közzé tenni ezeket: ovakodom minden kommentártól. Miért betarkitni a szellem eredetiségét holmi felesleges jegyzetekkel? A kort, melyben irattak, meglehetősen ismeri minden magyar, s olvasván, tudni fogja, miszerint Rákóczy közel másfél század előtt gondolkodott úgy, mint mikép e lapok mutatják. Azóta sok, s legujabban majd minden változott körülünk s közöttünk. Sokban talán még ma

---

s többeket is, bár hányszor hallottuk, hidegen hagyott. Másképp van Rákóczy indulójával! Ez a magyarnak lelkére szól, szívébe szikráz, s mintegy önkéntelenül sikra hívja. Azonfelül pedig korszakra emlékezteti, melyben ősei szabadságért közdöttek. Vajjon elmoshatná-e az ismét uralkodni vágyó franczia szellem, s a hála, melylyel e szabadságteremtő nemzet iránt lekötelezvének, a magyar nemzet egyik legjelentékenyebb korszakának emlékét?

Erősen hiszem, míg magyar lesz, soha!

is igaza lehetne, de sok már elavult, s a legtöbb haszonvehetlenné lett, mit ő nélkülözhetlennek gondolt és hitt az ország javára. Szemeiben még a fényes oligarchia, vagy legalább aristocratia, volt a magyar nemzetet örökösíthető elem. Ezen már túl vagyunk. De nagy kérdés marad az: vajjon örökitendi-e a magyar nemzetet és magyar birodalmat a democratia?

E DISCURSUSOK, mint tartalmuk is mutatja, előbb irattak, semmint az 1723: II. t. cz. alkottatott. Ekkor Rákóczy még élt, de már nem volt a hazában. Egyébiránt nehéz volna meghatározni az évet, melyben irattak. A bevezetésül szolgáló „Elmélkedésben“ ugyan is az mondatik, miszerint „rabságában vette penára az ország regnálásáról való gondolatait;“ s az I. Discursus végsoraiban viszont már az ónodi 1706-diki országgyűlés¹⁾ van említve? és ismét a XXX. Discursusban a friedlingi ütközet évszáma: 1703.

Vajjon nem fogságában volt gondolatit írta-e le később, a had folytatása közben?

Ez igen valószínű.

E DISCURSUSOK hitelességéről azonban, vagyis arról: hogy azok valóban Rákóczy tollából folytak-e, kétkednünk nem enged az írásmód, s a szellem, mely

---

¹⁾ Itt az évszámban sajtó-, vagy (mert az eredetivel már többé össze nem vehetem, talán) leírói hibának kell lenni; mert az ónodi gyűlés, melyben az interregnum declarátatott, 1707-dikben tartatott. Lásd: Cserey Mihály történetét, kézír. és F. Wagner: Historia Josephi I. Caesaris. Viennae, 1746, a 203. l.

azokban uralkodik. Mindkettő egészen jellemzi a kort és írójokat.

Sajtó útján sem most jelennek meg először. Én egy régi könyvbuvárnál akadtam egy nyomtatott példányra, melyből azokat hiven lemásoltatám. Az év, melyben kinyomattak, nem volt kitéve; de, ha sejtésem nem csal, még Rákóczy idejébe esik. A példányok azonban annyira megritkultak, hogy az, melyből az én másolatom vetetett, ritka kincs gyanánt a nemzeti musaeum könyvtárának gazdagítására volt szánva. — Oda jutott-e? nem tudom.

Arra, hogy e könyv példányai megritkuljanak, volt bizonyosan elég gond. Ma már nem kell tartanunk attól, hogy a történeti adatok, bármi tekintetnél fogva, máglyára vagy örök sötétségre kárhoztattassanak. A tények, és a milliók, kiknek lelkében azok emléke él, sem aczél, sem tűz által el nem pusztíthatók.

De a trónok se féljenek a multak emlékitől.

A népek szeretete és őszinte ragaszkodása a koronás fejekhez, legszilárdabb támasza a királyi székeknek; s e támasz nem a történeti jogokban, hanem szabadságaik törvényes tiszteletében gyökeredzik. Őket a jelen érdekli legközelebb. A nép, valamint ősei szenvedésit: feledi szinte, jelen szabadságának törvényes élvezetében, az elhunyt fejedelmek bűneit is. A multak emléke öregbitheti, elmérgesítheti lázas fájdalmaikat, de ezek szülő oka az már nem leend.

Ha a közönség részvéte gyámolítani fogja vállalatomat: folytatni fogom az illy történeti adatok közlését, míg csak kéziratok gyűjteményemben közlésre méltót találok. A Rákóczy korát illetőkből még egy füzetet nyújthatok; s egypárt azután a Zrínyi, Frangepán és Nádasdy törvénytelen perekre vonatkozókból.

Legyen szabad egyuttal honfitársimat fölkérnem, hogy a mennyiben I-ső Leopold országlási korát érdeklő okleveleket birnának, azokat — ha talán magok sajtó útján közzé tenni bármi okból nem akarnák — kiadás végett velem közleni sziveskedjenek.

E kor megérdemli, hogy történetünk érdekében minden oldalról kellőleg felvilágosíttassék.

Ha visszagondolunk a XVII-dik század végső negyedére, vissza első Leopold cseh-német szolgáinak hazánk elleni cselszövényire, s a fejdelem ingatag lelkületére: könnyen beláthatjuk okát a jövő század első éveiben bekövetkezett kuruczfutásnak.

De ha ezen okok, az eddig birt oklevelek nyomán nagy részben felvilágosíthatók is: nem olly könnyű eligazodnunk Rákóczy táborozásának sikerellen voltán.

Rákóczy 1703-ban izent nyílt hadat az ausztriai háznak. Hires nyilatkozata, mely e szavakon kezdődik; RECRUDESCUNT INCLYTAE GENTIS HUNGARORUM VULNERA, Munkács melletti táborában, a mondott évi junius 7-dikén kelt.

A szatmári békekötés, melly a szabadsági háborúnak végét vetett, 1711-diki majus 1-jén iratott alá.

E szerint R á k ó c z y és szövetségesei közel egész nyolcz évig küzdöttek az alkotmányért — a sükert tekintve, hiába.

Süker nélkül nyolcz évig akkor, midőn a Spanyol öröködési háboru az ausztriai ház minden haderejét megkivánván, kevés sereget hagyhatott csak az országban.

Hiába, mert az ország gyarmati állapotban maradt, mint volt az előtt. A vallási szabadság többé nem üldözötte vassal, de azért valóságban még sem létezett.¹⁾

A tenger magyar vér tehát 8. évig miért folyt?

Hogy néhány ember czimeket és javakat szer-ezzen!

E sükertelenséget leginkább, sőt talán egyedül, viszálkodás szülhette; csak ármánykodás szöhetne azon titkos szálakat, mellyekből készült a szatmári háló.

E cselszövények eszközei, benn a hazában, nem lehettek mások, mint magyarok!

Ezek tenyésztették az idegen kéz által közéjek hintett konkolyt, hogy a gyöngé ellenek nyujtsák a diadal

¹⁾ Cserey Mihály, ki egyébiránt nem volt barátja R á k ó c z y fölkelésének, így ír a szatmári Pacificatióról: „Illyen jó Pacificatiót szerzenek a Kuruczok a német hasznára, azért bizony csak tiz magyarnak sem kellett volna magát levágtatni; mert a revolutio előtt mind ezeket birták.“

XVIII

örömét, s az elsanyart hazának a meggyőztetés keserű gyümölcsét. Századnál több idő folyt le azóta, s akkori kárán okult-e a magyar?

Nem az!

Van példabeszéde, mely az tartja: „maga kárán tanul a magyar.” E példabeszédet nemzetünk egész története megczáfolja.

Szakadás szülte azt is, hogy a nyocz évi háborúnak nem lett sikere. E szakadás eszközei, az udvar cselszövényei még kevésbé ismeretesek. A szabad sajtó talán napfényre hozandja, mit eddig a multak emlékitől is rettegő udvari politika világosságra jutni nem engedett.

E korszak eseményiben nagy tanulság fekszik számunkra. Vajha azt hasznunkra fordítani tudnók és akarnók!

Egyesség, testvériség! vegyetek valahára állandó lakást a magyar nemzet között!

Pesten, 1848-diki Május 7-dikén.

I. N. R. I.

*Sancta et salubris cogitatio est de salute patriae prospicere,
meditari, laborare et orare.*

ELMÉLKEDÉS.

Ugyan csudálkozásra való dolog, hogy s miképen volt és mint változott Magyarország dolga (ha elhagyom is ennek az országnak mivoltát, minekelőtte a Scythiai Magyarok kijöttek volna, melly akkor Pannonia nevet viselt, és ugyan nagy és régi familiák által, kik közül most is sokan vannak, biratott, és a Scythiai Magyarok első kijövetelét is, ha félre teszem) csak a keresztény királyok alatt való rettentő és iszonyu veszedelmes változást ha elő forгатom, emberi elme azt meg nem foghatja, hogy lehetett ennek eddig is megmaradása: mert ebben az országban ritkán vagy soha is az nem találtatott, a mi az országokat meg szokta tartani és gyarapítani, azaz t. i. az elmék és szívek egyezése.

Ennek a Magyar nemzet és ország egyenetlenségének pedig sok okait adhatnánk, de félre tévén a' töb-

bit, legnagyobb és főbb oknak találom a királyok és az ország között támadott és mind eddig is folyó kérdést, ugymint: a' király méltóságáról, hatalmáról és successiójáról; mert tagadhatatlan, hogy sz. István királytól fogva mind eddig is a' királyok, mind a szabados uralkodást, vagyis monarchiam, hasonlóképen a' fiokra való successiot praetendáltak. Az ország pedig, noha ennek látszatott mindenkor ellentállani, de ugyancsak arul való világos végezés, vagy is decisio sehol a törvényben nem találtatik. Mert sz. István király törvényében mindjárt eleintén olvashatni, hogy a fiát herczegnek nevezi, kitetszik világosan, hogy monarchiának tartotta regnálását ugyanottan. Hasonlóképen más királyok törvényeiben is ezek föltaláltatnak: a' többi között a királynak monárchiája, kitetszik az ország törvényéből, Part. II. Trip. tit. 3. az ki így szól: *sed quaestio occurrit pertractanda, utrum Prin ceps per se possit condere leges et statuta, etc.* Ebben a törvényben, noha az ország consensusáról is szól, de igen gyöngén, a királynak pedig nagy szabadságot ad, és monárchiáját erősíti.

Az királyi fiaknak successiojok is kitetszik az *Palatinus instructiojából* is — *ex constitutionibus anni 1485. art. 2. az ki így szól: si quispiam regum heredem in tenera aetate reliquerit etc.* Igaz dolog, hogy találkoznak ismég olly törvények, az kikből kitetszik, hogy a királyi méltóság és király meg vagyon határozva és környűlvéve az *Aristocratiával*. Hasonlóképen vannak olly törvények is, az kik a szabad királyi választást mutatják, mindazon-által ezek *pro et contra* ha meg

vannak, semmi bizonyos determinatiót és annak határait nem találni az törvényekben, és ezen kérdés és villongás pedig azért nem vitetett semmi nemeő meghatározott czélra, mert ha jó király volt, tehát ez az magyar nemzet bona fide, minden előbb elgondolt consequentiák és consideratiók nélkül, egész monarchiára és szabados uralkodásra való hatalmat engedtek az királynak; nem vigyáztván arra az igaz példabeszédre: cui plus licet, quam par est, plus libet, quam licet. Se pedig ezen regulát nem observálták: nunquam deest Principibus ambitio ad augenda ea, quae habent, nunquam igitur deesse debet lex, froenum nocentissimae ambitionis. Ha pedig az királyok megbántották, akkor ismég mindennemű hatalomból levetköztették volna a királyjokat; és így ezen zűrzavarban és szélvészben sok hajótörést szenvedett az ország és annak szabadsági, ennek a mérgeskedések és veszekedéseknek habjai között nagy veszélyben voltak, melly miatt mind- eddig is soha az országnak regnálása és statusa valamelly formalis rendben nem volt, hanem diribben darabban, helyel helyel, egyszer is másszor is csinált törvények találtatnak, az kikkől egy szép országlást össze csinálhatni.

De hogy valaha lett volna az Magyarországnak, mint más országoknak valamelly regulált országlása és guberniumja, az se az ország törvényeiből, se az historicusokból ki nem tetszik: és így mind az Politica, Juridica, Oeconomica, Bellica csak úgy folytak, a mint az akarta, az ki az országot birta, sőt az ki nagyobb: noha az ország a szabados uralkodás ellen sokszor fegyvert fogott, uniokat, confoederatiokat csinált, mindazon-

által soha (noha módjok lett volna olyankor magokat valamely formalitásba helyheztetni) elrendelt és regulált statusban nem tették magokat, hanem akkor is valamely fejedelmet választván magoknak, annak discretiojára hagyták magokat; az ország kincsét, fegyverét annak kezébe adván, melly miatt soha a jól föltett célra nem juthatott az ország, mert az illetén fejedelmek is az szabados uralkodásnak és az magok interesse alkalmatosságának idejét látván, az magok privatumát inkább, mintsem az publicumot keresték, és így az ország soha az maga authoritását nem manuteneálta, és nem szabott magának olly rendet, hogy mind az királyok és fejedelmek, 's mind pedig az ország ahoz tartotta volna magát. Azért én, Hazámhoz való szeretetemtől viseltetvén, keserves, ártatlan és törvénytelen rabságomban az ország regnálásáról való gondolatomat pennára vevén, az papirosra tettem: tudom s ismerem, hogy az ilyen országos dolognak folytatásáról való opiniom igen gyenge, csekély és elégtelen s fogyalkozott; de igaz kötelességemnek, szeretetemnek és nemesi szabadságomhoz való hivségemnek megnyugtatóására kész voltam gyarló elmélkedésemet kiterjesztenem, és országunk törvénye szerint ugy az historiákból is, mind az királyokról, fejedelmekről, palatinusi és más országos méltóságokról discursust formálnom, azoknak hivataljokat rendbe vennem, hogy az ország guberniumjának legyen bizonyos ideája mind az politicumokban, oeconomicumokban, ugy az bellicumokban.

Qui meliora facis, per me licet, ut mea carpas.

At tua reprendet, qui meliora facit.

Discursus I.

Az királyokról.

Sokan sokféle vélekedésben vannak, mellyik legyen leghelyesebb birodalom, az monarchia-e? azaz: a királyok, vagy fejedelmek szabados uralkodások? vagy aristocratia, azaz bizonyos birák és személyek által leendő országslás? vagy hogy democratia, azaz a községnek szabad voxok és akaratjok? Ezt nem kívánom, se defendáлом, se oppugnáлом, de ugyan az igaz, hogy az királyi méltóság először is az emberek nyughatatlan elméjéből származott, amint kitetszik a szentírás historiájából. Sőt az Isten az maga választott népét is Aristocratia által kívánta kormányoztatni, és nem jó szívvel vette, hogy Izrael is királyt kívánt magának, a' minthogy a királyoknak nagyravágyásokat és excessusokat Izraelnek elébb meg is prophetizálá, mellyben annyira az első király Saul mindjárt elmerült vala, hogy magának és országának veszélyt szerzett, és így következendőképen az több királyok is a' tevők lettek volna, ha Istennek az eő providentiája regulát nem szabott volna az királyoknak, mellyből meg kellett nekik ismerni, hogy a' királyi méltóság nem az kevélységnek, fölfuvalkodottságnak, maga hittségének és szabados uralkodásnak és maga kényén kedvén való életre

rendelitetett, hanem azért, hogy az isteni dicsőségnek előmenetelét az igazságnak folytatása által gyarapítsa, úgy hogy eő általa az igazak bizvást és bátran kiki az maga igazságába megmaradhassanak és élhessenek, az roszak pedig megbüntettessenek. Mi haszna volt pedig eddig is Magyarországnak, hogy királyok által regnáltatott (az egy szent István király és némelly más királyokon kívül, az kik az igaz keresztyén hitet és catholica religiot kiterjesztették) az politicus statusnak, az, ki olvasta az Actákat, ítélje meg. Én ugyan az ország hasznára és közönséges jóra csupán czélozó dolgokat, keveset találok benne, és az én csekély vékony elmémet nem tudom megnyugtani azon, hogy lehessen soká jó és csendes nyugalma az monárchia guberniumja alatt szegény hazánknak.

Hanem mind Istennek az ő szent igéje, mind az ország törvényeinek indulati, s mind pedig bizonyos praesagiumok és némelly történt dolgoknak példái arra visznek, hogy az Aristocratia az egyetlen egy medium (ha mindazáltal jó rendben vitetődnek és helyheztenék) az, kiben állandóságát az magyarországi birodalomnak várhatnánk. —

Ennek megbizonyítására noha sok helyes okokat adhatni, de nem vetekedést indító czélom levén, csak rövideden Isten egy igéjét és profetizálását a' felől irt aristocratiai birodalomnak manutentiojára, citálom t. i. Izaiás I. rész: „és egyben állatom biráidat, a mint azelőtt voltak, és a te tanácsidat, mint régenten, ezekután az igaz városának, hiv városnak hivattatnak.“ Az

ország törvényeiből, hogy régtől fogva az ország is azt ohajtotta, kitetszik Ludv. II. art. 39. És valamint a szarvas utat mutatott a Magyar nemzetnek Scythiából: olyan utat mutatott Isten (azt tartom) az ország regnálására való módra, midőn Atilla miatt (az ki magyar király vala) Velencze fölépült, és azon alkalmazhatóság által olly guberniumot szabott magának, hogy az egész világ politicusi megegyeztenek azon, és azt mondják: „*Respublica Veneta legibus et institutis alios superat, est enim perfectum exemplar perfectissimae reipublicae, ac nihil humano ingenio excogitari potest, quod ipsa non observaverit, ac in usus suos transtulerit.*“ Az minthogy például vagyon és lehet a velencei birodalom Magyarországnak, mert az Isten maga irgalmas providentiája azt mutatja, hogy a melly nemzetet az Magyarország csoportban kergette, és az osztán magának jó rendet szabott, ugyan azt a rendet az Magyarok is kövessék.

Mellyhez minémű alkalmazhatósága volt, és még most is vagyon az országnak, az ki nem az privatumot, hanem az közönséges jót kívánja, által láthatja. Mivel pedig ugyis *interregnum* declaráltatott az ország gyűlésében Ónodnál anno 1706 juliusban, és az haza fegyverrel ellentáll az Ausztria háznak, annál módosabban és méltábban nyulhatna hozzája.

Discursus II.

Király képe, vagyis Locumtenensekről.

Sok példánk vannak az ország törvényeiben, hogy Magyarország Gubernatorok, Locumtenensek, avagy királyi képek által regnáltatott. Illyenek voltak a többi között Hunyady János, Szilágyi, Mátyás az ausztriai herczeg, az ki ugyan azután királlyá, sőt romai császárrá lött: ugy az Palatinusok is viselték és az érsekek ezen functiot, az kik bizonyos tanács urakkal, mint a királyi jurisdictiokkal és hatalommal föl voltak erősítve. Az minthogy az olyan birodalmak és regnálások, az mint az historiákból kitetszik, mind inkább nagy csendességére és hasznára voltak az országnak. Azért tovább is olyan Prorex, vagyis királyi méltóságnak képét viselő személy által kellene az országot regnáltatni, qui omnem externam regiam pompam haberet. A mellé kellene bizonyos 12 személyből álló continuuskodó senatust erigálni, az országnak ordinarius bárói és méltóságos tiszteken levő személyeken kívül egy okos politicus statista cancellariussal. Ennek az ország, vagyis inkább király képeinek kellenék az ország törvényeiből azokat az dolgokat, mellyeket maga hatalmából lehet megcselekedni, és aztat sz. István tiz parancsolatjával annak pro instructione adni. Hasonlóképen az Senatus hatalmát is meg kellene határozni és nevezni, hogy tudhatná az is authoritását defendálni, és az senatorokat keményen kellene circumscribálni, hogy semmiképen az hízelkedésre és assentatióra ne lehessen fakadniok, hanem az ország szabadságát mindenek ellen defendál-

ják, és manuteneálják az ország authoritását, ut *infra Principes libertas Procerum et Populi non projiciatur*. Ezen *Prorox* mellé mindennemő ország *ministeriumj*ának kellenék rendeltetni, kiknek rendtartásáról ide alább *discursus* leszen. Ugyan az *Palatinusi* hivatalról és más országos tisztekről és *Dicasteriumokról*, az mellyek mind az ország törvényéből kiszedetett mód szerint lesznek rendbe hozattatva, úgy hogy semmi ujság vagy uj mód nem fog observáltatni *juxta posse*.

Discursus III.

Az Érsekről.

Kivántatik, hogy mindenek előtt az egész országtól egy érsek denomináltassék. Hogy a *Jove principium*, a *Jove et finis sit*. Az ki legfőképen az maga hivatala szerint eljárván, az isteni szolgálatot úgy vigye végbe, hogy ebben az Magyar nemzetben meg ne hűljön, sőt gyarapodjék és épüljön az igaz catholika religio és az Anyaszentegyház.

Ugyan az *Locumtenens* udvarában is olly istenes káplánok tetessenek, ahoz illendő *Cantorokkal* és *muzsikákkal*, hogy az isteni szolgálat *exemplariter* tündököljék az hazában.

Discursus IV.

Az Palatinusrol.

Választván országunk törvénye szerint egy *éredemes Palatinust* : az az maga *instructiójához*, melly az

törvényben vagyon, tartván magát, legfőképen az törvényt, vagyis juridicumot rendbe hozván, u. m. az tabulam Regiam és az többit; az Breveseket, Octavákat annak módja szerint folytassa, és minthogy szükség, hogy egy residentiának való hely denomináltassék (mint hajdan Buda vala) az holott az Prorex és az Senatus és más Dicasteriumok bizonyos helyen lehessenek, azért ottan az Palatinusnak is continuáloskodni kellene in absentia Proregis. Az minthogy nagy szükségén kívül ne is táborozna az Palatinus.

Discursus V.

Az Ország Birájáról.

Az ország bírāja az törvényes dolgokban is az maga hivatalához tartaná ugyan magát, de mivel az ország törvénye szerint az curiam militaremet ő alája veti, úgy az confiniumok vizsgálását és gondviselését, azért ugyanazon ország bírájának praesessége alá kellene egy jó rendbe hozott curiam militaremet, vagy is az mint most nevezik, consilium bellicumot erigálni, az ki által az Bellicumok (mint egyik legszükségesebb dolog) folynak. Ezen Bellicumról és az ország exercitatiojáról lesz alább discursus, hogy az is az ország törvénye szerint rendben legyen.

Discursus VI.

Az Tárnok Mesterről.

Ezen méltóság az ország törvénye szerint helyre állíttatnék, és nemcsak az városoknak igazságot szerezene, de azoknak mindennemű dolgaiknak folytatására olly gondja lenne, hogy az isteni szolgálat és élet, ugy az igazságos egyezés az civisek között megtartassék, és minden csalárdság, drágaság, hamis mérték az városokban ne találtassék; ahhoz mindennemű az országban leendő és tárházát illendő kincs, u. m. az egész pénz, fiscalításokból, vagy más honnét jutandó ezüst és arany portékák, Clenodiumok, egy szóval mindennemű res mobilisek és tárházat illendő dolgok, posztó materiák és más eszközök az ő keze alá adassanak, és arról ő adjon számot. Kire való nézve mindennemű pénzbeli proventusok, akár azok az ország Thesaurariumából, avagy Camerából, akár más ország adóiból proveniálnak, az ő keze alatt levő cassájában és számadásában jussanak, ugy hogy az Tárnok Mester minden pénzbeli és portékabeli jövedelmeket percipiálván, az országtul rendeltetett Udvarnak megfizessen, aztat meg ruházza ugyan az ország által kiadatott Conventiok szerint. Hasonlóképen ő alatta lesznek az hadi fizető Mesterek is, hogy az eő Cassájából és kezéből az Mustra Mestereknek assignatiójára u. m. szükséges költségek az eő kezéből legyenek, fizetése az hadaknak, ruháztatása, etc. Kire nézve az ruhacsínáló com-

missariusok is ő alatta lesznek, az kik az hadakat az ország redelése szerint megruházzák.

Discursus VII.

Az Kincstártartórúl, vagyis Camera Praesesérül.

Mindennemüképen szükséges, hogy az Camera restauráltassék, az ki mindennemű oeconomiájára vigyázzon az országnak, és folytassa annak rendi szerint, u. m. az bányákat, akár arany, ezüst, réz, vas, ólom, sóó etc. legyenek; Harminczadokat is jó rendbe vevén, az fiscal's jószágokat, dominiumokat, szőlőket jól miveltetvén, az kereskedésekre szorgalmatos gondot viselvén, minden tehetsége szerint az ország jövedelme szaporítását igyekezhvén, és munkálódván, mindazokat, u. m. pénzbeli, posztóbeli, fűszerszám, arany, ezüst és egyéb tárházat illendő dolgokat az Tárnok Mesteriséghez adja, hogy t. i. semminemű pénzbeli erogatio-ban nem avatván magát, mindazok mindenestül ex cassa erogáltassanak az Tárnok Mester keze által.

Discursus VIII.

Három Ország Generalisirol.

Az ország törvénye szerint szükséges, hogy három fő Generalis az Districtusok szerint legyen, kinek

kinek az maga districtusabeli nemesek lajstromi meglegyenek, hogy tudhassák, mennyi nemes insur-gálhat. Ahoz minden vármegyében azt is tudja, hány fegyverfogható férfi vagyon, azt pedig így legjobban megfogja tudni, ha minden vármegyében az nemesek közül egy kapitányt teszen, és ugyan minden proces-susban egy vármegyében egy fő és vice hadnagyot, egy zászlótartót, egy strázsamestert és minden faluban egy tizedest, az kik által falunkint specifice minden faluban levő emberek számát tudhassa. Hogyha vagy generalis insurrectio, vagyis particularis emberszám kívántatik, azokat tudhassa az Generalisoktul proportionate az udvar kérni, és ha cum gentibus is akarna fellállani, az ország tudhatná praevie, mennyi embere legyen az vármegyékben. Ezeknek az mezei hadakra, ugy az fortalitimokra semmi gondjok nem volna; az minthogy az militaris Curiátul nem is függnének, hanem immediate az udvartól. — Ezek minden esztendőben kétszer adnának rendes tabellát be az udvarhoz, az kikből kitetszenék populosítása az országnak, mind az nemeseknek, mind pedig az parasztságnak is. Ezen fő Generalisoknak azonban vicéjek is, régi szokás szerint, hogy legyen, szükséges.

Discursus IX.

Curiae Magister.

Az fő Hoffmester tisztí szükséges, hogy propter externam regiam pompam Proregis, hogy functionjában helyheztessek, úgy az más udvari tisztek országunk törvénye szerint; azért az fő Hoffmester az kiadandó instructiohoz képest jól fog vigyázni, hogy minden udvari renden levők rendesen, csinosan, tisztán és csendesen kiki vigye végbe maga tisztit; azért is az egész udvar fogja respectálni, mint fő ministert; azaz Cerimoniálékra jól fog vigyázni, hogy ha követek, vagy más vendégek az udvarhoz jönének, azoknak kinékkinek méltósága szerint legyen accommodatioja. Az audientiák és másféle solennitások rendiben legyenek, úgy hogy in omnibus externa regia pompa helyesen folyjon és observáltassék. Minden fő familia maga költségenczifrán tartson egy . . . . . ¹⁾ az udvarnál.

Discursus X.

Magister Cubiculariorum.

Ezen tisztbeli méltóság helyre állittatván, ennek az több kiadandó instructiója után, az belső kamarán

¹⁾ Olvashatlan szó.

A' kiadó.

levő szükséges szolgálatra legyen szorgalmatos, hogy az prorex személye mindenképen udvaroltassék és belső szolgálati rendben folyjanak; ennek keze alatt lesznek urakbul és urfiakbul álló 12 komornyik, ugy az Csuhadárok, egy fő bejáró 12 bejáróval, kik instructiojuk szerint az fő komornyiktól fognak függni, ugy fiatal ifjacsokból álló 12 inas, kiknek praefectusok és praeceptorok is lészen. Item az audientiákat is rendesen folytatni ennek lesz hivatala és kötelessége.

Discursus XI.

Magister Agazonum.

Az Fő Lovász Mester is tisztiben állván, annak az több instructioja között keze alatt leszen az egész equipagi, az lovak, sátorok, szekerek, hintók, lóra való szerszámok, mindennemű tábori eszközök, ennek nagy gondja lesz az Locumtenens személyére, legfőképen az táborokban és harczokon. — Az fegyverhordozó is ezen Milgos személy alatt leszen, ugy más vice Lovász-mesterekkel, szekér mesterekkel, sátor mesterekkel és más szükséges mester emberekkel együtt, ugy az széna és ahvak osztók, csatlósok és trombitások sat. idevalók.

Discursus XII.

Magister Dapiferorum.

Az mint az több méltóságok, úgy ez is tisztiben állván, az fő asztalnokság, kinek más instructioja között szorgalmatos gondja leszen az asztalokra, azért keze alatt leszen nem csak 30 étek fogó, hanem az pohárnokok, tálnokok, mindennemű asztalhoz illendő ezüst tálakkal és poharakkal, úgy egyébféle fejér asztal ruhával együtt, hogy mind az Királyképe asztala, mind az Hoffmesteré is más asztalokkal együtt csinosan, tisztán és ékesen legyenek rendiben. Ugy mindennemű confectionokra és gyümölcsre is gondja leszen, hogy minden asztalok kinek kinek rendi szerint meglegyenek tisztán provideálva, és azon is szorgalmatoskodjék, hogy az konyhamester szép kenyeret adjon az asztalokra.

Discursus XIII.

Magister Pincernarum.

Az fő Innyaadóság is helyreállittatván, annak is az több instructiója között az egész udvarnál kívántató borok, mind az prorex maga italára, s mind pedig más asztalokra valók és prevenda borok keze alatt

lesznek, mellyeket fog eő kívánni és kérni a Camara Praesestül jó idein. Megtudván praeter propter azoknak számát; de arra is legyen gondja, hogy kávé, csokoládé, herbaté, ugy más mindenféle aquaviták és rosolisok az Camarátul administráltassanak. Ennek keze alatt lesznek az innyaadók, bortöltők, kulcsároksat.

Discursus XIV.

Magister Janitorum.

Ezen Ajtó őrségbeli méltóság egy martialis embert illetvén, az ki az király képerre ugy vigyázzon, hogy in omnibus occasionibus annak oldala mellett legyen; ennek keze alatt lesznek az ajtón állók, avagy, az mint most is, az előtt is szokták nevezni, az Drabantok, azaz, az testőrző vitézek, mellyek is régenten, az mint kitetszik az chronikákból, ilyenekből állottak, és most is olyan formában jó volna. Egy 50. egyházi nemes válogatott emberbül álló gyalog sereg lanceatus, az kik dárdákat viselnének. Ugyan ötven nemes ifjakkbül és férfiakkbül álló lovas csidás sereg; az kik szép selyem posztó ruhában, párducz bőroson az lovas, az gyalog kecsésen járnának, és őrzének a belső Camarát. Minden seregnek egy kapitánya más szükséges tisztekkel. Ahoz volna 100. emberbül álló szényes hajdu, az kik a bagásiát és más udvari tiszteket öröznék egy fő hadnaggyal, mindezek pedig egy Fő Ajtón állótul függének.

Discursus XV.

Magister Culinarum.

Az Fő konyha Mester gazdája levén az udvarnak, azért egy industriosus Oeconomus személy által administráltatnék, a kinek keze alatt volnának az szakácsok, sütők, élés mesterek, mészárosok, az konyha és élés szekerek, hozzá tartozandó szekér mesterekkel együtt. Ez jól, rendesen, szépen, mértékletesen mindennemű asztaltartást illető dolgokat úgy folytassa, hogy se tékozlás, se fösvénység ne találtassék az administratióban, az több instructiója között legfőképen a Prorex asztalára jó gondja legyen, az holott 12. ember elférhet, annak méltósága szerint főzessen. Az Fő Hoffmester, avagy az mint másutt hívják, a Ministerek asztalára négy asztalból álló táblára tisztességesen, legalább is minden asztalra tiz tiz tál étekre két fogásra főzessen, az főkomornyik asztalára, az holott az komornyik urak és az bejárók fognak enni, az Locumtenens asztaláról való étkeket fogják adni. Az ministerek asztalánál fognak enni mind az ministerek és más vendégek. Az étekgók az Hoffmester asztaláról esznek. Az inasoknak pedig magános asztaloknak; hasonlóképen az vice lovászmestereknek és más vice tisztéknek külön és magános asztaloknak kell lenni. Ezen Fő konyha Mester az Camerátul fog kérni mindennemű élést.

Discursus XVI.

Magister Postarum.

Ez méltóság is egy okos tisztviselőt kíván, a ki az egész postákat és correspondentiákat jó rendbe hozza instructiója szerint.

Discursus XVII.

Magister Venatorum.

A' Fő jáger mesterség 24. jó jágerrel, mindenféle kopókkal s ágarakkal és másféle mezei multságokkal helybe állittassék, kinek hogy mindenféle vad legyen az asztalokra, nagy gondja leszen, és az több kiadandó instructiójához fogja magát alkalmaztatni.

Discursus XVIII.

Az Cerimoniákrol.

Az Prorex belső audientiás házában az egy méltóságos Ministerek és Senatorokon kívül nem szabad

2*

bemenni, a felyülrít Méltóságok is audientia kérés nélkül az retiradába sem fognak menni. Az külső audientias házban az komornikok, bejárók, mezei generalisok, obesterek, oberstlaidimont és oberst Vachtmeister, vice ispánok és más uri személyeken kívül senkinek sem szabad bemenni. Az palotára az urak, fő ember szolgálai és más fő tiszteken kívül nem lesz szabad bemenni. Az több csatlós, lovász legény és más olyan cseléd az pitvarban legyenek.

Ha az Prorex kimegyen, legelől az inasok, azután az bejárók, azok után az komornikok és ministerek, és azok után Judex Curiae, Palatinus, Érsek, ugy osztán az Prorex előtt az Fő Hoffmester és két felől az Prorex előtt egyik részén az fő komornik, az másikán az Magister Janitorum, két felől pedig az Drabantok ha-apardákkal.

Az Prorex pro ordinario az belső audientias szobában fog enni, egy részén két embernek való asztalnál oda az kiket az ministerekből és senatorokbul fog hivatni s azok fognak vele enni.

Propter popularitatem minden hónapban kétszer az külső audientias házban fog enni táblánál. Az Hoffmester mezei tiszteket, vice ispánokat, vármegyék köveleit és más ollyas külső embereket fog hivni, kikkel familiariter fog enni innya, servata autoritate, az Prorex.

Minden esztendőben össze publice az palotán in regia pompa magyarosan fog enni az Prorex, az három

sátoros ünnepekben. Boldog Asszony, sz. István és sz. László napján; ezeken az napokon minden méltóságoknak, Ministereknek és Senatoroknak jelen kell lenni, és az asztalnál sort állani levett süveggel. Az Prorex kijöven és leülven süveg feltéve fog enni, az ország méltóságának repraesentatiójára nézve az Érsek, az Palatinus és Judex Curiae székeken fognak ülni, az asztalon kívül föltett süveggel. De midőn az Király képe innya fog, fönt állanak süveg vetve, és mihint ivott az prorex, reverentiát hajtván, elmennek, az prorex is süveget vét nékiek; ekkor mindenféle fő minister maga személye szerint fog szolgálni hivataljában, de más napokban az szolgálatot az vicék viszik végbe. Ezen a solennitáson minden embernek szabad lesz bemenni az palotára, és nézni az Prorexet, és akkor mindenféle muzsikának meg kell lenni, kire Főasztalnok urnak gondja leszen.

Ezen napokban Magister Janitorum fog mindenféle szép mezei exercitiumokat producálni az Prorex előtt publice, u. m. turnirumokat, és másféle vitézi játékokat, kikre az komornik urak, urfiak és más főrendek fogják magokat applicáltatni.

Ugyan ezekben az napokban tartoznak valakik pápisták, az méltóságok, ministerek és senatorok közül az Prorexel együtt publice communicálni a' nagy mise alatt, az holott az Érsek misét fog mondani.

Ezekre az napokra minden vármegye tartozik két követet küldeni, in signum ratificationis confoederationis.

Minden héten kétszer, vagy háromszor publica audentia legyen, az külső audentiás házban, az holott mindenféle instans szemben legyen a Prorexel.

Discursus XIX.

Az Contributiorul és másféle Hadi subsidiumrul.

Hogy az nemesség ne nyughatatlankodjék, és absque extrema necessitate ne insurgáljon, és zsoldot adástól és másféle exactióktul ment legyen, tehát az ország egy jó ármádát formálván a mostani hadból annak subsistentiájára, az mint az ország törvényében találtatik, olly példát adjon minden nemes személy, az akár papi, akár úri, akár más fő ember legyen, minden jövedelméből tizedet, azaz mindennemű gabonából, borból, méhből etc. ugy minden pénzbeli jövedelmiből is az tizedik részt, az akár adó, korcsma, vám usura legyen, egy szóval mindenféle pénzből, minden lovaiból, az kik 4. esztendőt elhaladtak, huszból egyet. Használóképen szárvas marhájából is, az kik az 3. esztendőt elmulaták, huszból egyet, az akár ménes, gulya, akár háznál levő marha és juh legyen.

Az föld népe minden házas személy indifferenter (az nem épen szegény asszonyokat s embereket értvén) kivéven az koldusokat, és gyámoltalanokat, minden páros ember 50. pénzt adjon, supponálván azt,

hogy nem lehet olly egészséges pár ember, az ki azt sine ulla difficultate meg ne adhassa.

Minden földje, rétje, lova, marhája conscribáltas-sék minden paraszt embernek az vármegyékben ; az meg levén tehát az tábori fő proffont mester bedézmálván a nemeseknél, meg fogja tudni, micsoda summára megyen az dézma, ahoz az tábori szükségét hozzá vetvén, az mi az dézmához fog kívántatni , az az szegénységre vetlessék. De ugy, hogy az buzát az buzához, az zabot az zabhoz, az bort a borhoz, az marhát az marhához, az lovat az lovakhoz tovább is etc. értsék, hogy az kinek mie nincsen , annak adására ne kényszerittessék , hanem kiki abbul adjon, a mie van.

Az pénz az táborban az Tárnok mester kezéhez, az élés pedig az Fő proffont mester kezéhez jusson. Az Prorex szükségére való lisztet pedig az Fő konyha mester projectuma szerint az ország adja.

Ehez még minden kereskedő és mesterember minden percipiált pénzből az tizedik részt kiadja, de az ki maga termését eladja, avagy a szegény paraszt ember valami munkáját, azaz faedényt, vagy vásznat, az kit maga terméséből munkára csinál, attul semmit nem kell venni. Hasonlóképen minden ekében levő marhátul egy német forint adassék azaz 100. pénz esztendeig. Az városok is hasonló sorban lesznek, mint a nemesek.

Discursus XX.

Az generalis insurrectióról.

Ennek igen nagy szükségben kell meglenni, és előbb egy particularis országgyűlése által, az hová a vármegyék követei hivattassanak, és az Senatussal együtt conveniálván, azt decidálják, ha szükséges-e a generalis insurrectio, vagy valamely inopinatus casusban és szükségben, de máskép semmiképen. Az Vice királynak az ország egy zászlót ad, és egy pár dobot, úgy az ország három generalisának, ha azok ex determinatione suprascripta ki fognak tetetni, tartozzanak az nemesek compareálni sub poena decretali, és mindenkor, hacsak alig lehet is, mind az egész három generalisságbeli nemesség az Prorex mellett egy corpusban legyen.

És mivel vannak olly szegény nemes emberek is, az kik paraszt ruhában compareálnak, azért az ollyanok, hacsak valamiben is, ruhájokat distinguálják a parasztoktul.

Az ország zászlója hordozására egy uri személy választassék, és in generali insurrectione valamennyi ur, ki a zöld háznál nem szokott ülni, azok mind az alá menjenek.

Az parasztság is akkor cum gentibus, kiki az maga processualis hadnagyával és más tisztekkel az

vármegye kapitánya Commandója alatt compareálni fog. Ezeknek legalább egy láncsa, avagy visszazegezett kasza egy hosszú puskával, avagy egy részének az nyilakkal ex experientia tudni köll, minthogy most is az török, tatár, longyel, kozák, moszkva nyilakkal élnek. Melly is minémü kemény fegyver legyen, az tudhatja, az ki az olyan nemzet ellen hadakozott. Én részemről és vélemegyűtsokan, olly opinióban vagyok, hogy az puskánál rettentőbb és bizonyosabb fegyver. Hogy pedig az kéziak mind olyan formán voltak csinálva, mint most, abban semmi nincsen, mert az historiákból megmutathatni azt, hogy magok az gazdag emberek csináltak, olly erősen pedig, hogy egy vastag deszkát általjártak, sőt most is Németországban némelly városoknak bizonyos időkhben nyilas exercitiumok vagyon, egy magas fára kakast ültetvén, ahoz lüdeznek, és így minden ember csinálhat magának kéziat és elég nyilat; kinek effectusa főképen az gyalogok között meglátszanék, midőn az puska az ellenség szeme eleiben pattogna, és az nyil az nyakába hullana; olly confusiot tenne főképen az német truppok és sűrű seregek között, hogy könnyebben juthatna az kennyő had annak fölveréséhez.

Discursus XXI.

Az titulusokrul.

Az Prorex Fölséges-sel magyarul, deákul pedig Altítás-sal fog élni. Minden ember indifferenter az Érszeket és az Palatinust nagyságolja. Az Judex Curiae-tul fogva az egész fő Ministereket Excellentia név illeti, úgy hogy magok is egymás között excellentiáz-zák magokat; az főjäger és konyhamesteren kívül, kik az Senator urakkal együtt az Méltóságos titulust viselik, az Vice Palatinus, Judex Curiae és Tárnok Mes-terekkel, és az hadi tanácsbeli urakkal egyetemben. Az régi szokás stricte observáltassék, hogy az nemes az bárót, azaz grófot nagyságolja, mert ennek elrontásában nagy Machiavellismus lappang.

Discursus XXII.

De Curia Militari. Az hadi Tanácsrul.

Praeses az Judex Curiae, vice praeses vice Judex Curiae, egyik Tanács. Az Fő tábori proffont mester, az Fő mustra mester, az Fő hadi bíró, az Fő Czach-ház mester, vagyis Áldgyuk és fegyverház mester, Secretarius, vagyis Referendarius, avagy Director, ki-nek alatta lesz magános hadi Cancellaria az Secretari-

usokkal. Ezen hadi tanácstul fog függni az egész ország mezei ármádája Generalisivel együtt, az fortaliciumok és Commendansok. Innen köll minden fő tisztnek Zászlótartótul fogva helyreállításának lenni; minden hadi expeditiok innen fognak függni és emanálni; minden hadi excessusoknak remediumja innen fog meglenni, egy szóval mindennemű hadi állapotokat illető dolgok ettől fognak függni, maga pedig az Consilium immediate az udvartul.

Discursus XXIII.

Az Proffont Mesterrül.

Ez mindennemű tábori szükségeket egy projectumban fölteszi, megdézsmálván az nemeseknél, mennyi még fog kívántatni provisióban, mind mezőben, mind az várakban, azt az udvarnak idein beadja, hogy azt az vármegyékre az felyül irt idea szerint fölvetesse és az Proffont Mester beszédhesse; minden vármegyében egy alkalmas helyen proffont ház legyen, az hová mind az dézma, 's mind az jobbágyaktul obveniáló élés letetessék.

Ugyan azon vármegyében tartván azon proffont háznál bizonyos föntálló szekereket az proffont mester, hogy az szomszéd vármegyében vihessék az élést és így per consequens minden vármegyében; ez meg-

lévén, akár mellyfelé a' táborban az vármegyék alkalmatlansága nélkül rendes transportum lehet.

Azon proffont mester nem csak egy proffont mestert fog tartani az corpusoknál, hanem minden regimentnél is egyet, kinek ugy subalternusinak, vagyis proffont deákoknak kell lenni az mennyi compania vagy egy regimentnél, mivel az furirok tolláztatni fognak, és ezek lesznek azok helyett. Az proffont és fő hordó szekerek sem lesznek az regimentnél, hanem az regimentbeli proffont mester keze alatt, ki is tartozik fűvet, fát administralni az hadnak az tábor helyre, ugy az vitézlő rendre futrasirozzon. Ezen proffont mestereknek az husra és kenyérre is leszen szorgalmatos gondja, hogy juxta regulamentum az hadnak meglegyen az ő provisioja. Ezen proffont mesterség csupán a' bellicumtól függ. Az fő proffont mester mindenkor in residentia legyen, és onnét disponáljon az bellicum akaratja szerint.

Discursus XXIV.

Az Fő Mustra Mesterről.

Ezen fő Mustra mester minden corpusnál egyet, ugy minden regimentnél egyet egy egy mustra deákkal, az mennyi compánia vagy, tartson; az kik az regimenteket és compániákat minden héten revideálják, minden hónapban egyszer megmustrálják, az de-

fectusokat felírják, és azokat legelőször az regiment Commendansának megjelentsék. Ezen mustra deákok az regiment mustra mester mellett lesznek, és nem az regimentnél, azért az regimentnél az quartély mesterek és íródeákok tollálatnak. Ezek ha mi ember, ló, fegyver elveszett, idejét módját sedulissime felírják. Minden hónapban egy tabellát csináljon az regiment Mustra mester, azt az corpus mellett levő Mustra mester kezéhez adja be in triplo, hogy egyet a' Commandirozó tisztnek, egyet a' fő Mustra mesternek küldhessen, és egyet magának tarthasson; — minden fertály esztendőben pedig egy listát kell csinálni az mustrak szerint, azt is in triplo az felyül irt helyre beadják. Minden hónapban számot vessen személyenként az vitézekkel az Mustra mester az deákokkal együtt, és szépen egy compania könyvet tartván, minden vitéznek az ő contingensét beirván, az szerint az perceptiot is beirja, és az restantiát, és azt subscribáltassa az regiment Commendansával az fő Mustra mester. Arra is gondja leszen, hogy az recrutáknak való embereket és lovakat és azoknak számát demonstrálja az Udvarnál, hogy az kívántató embereket az fő Generalisok és az vármegyék az lovakat az felyül irt idea szerint ugyan mustra mester assignatiojára az regimentnek kiadhassák.

Discursus XXV.

Az Fő Hadi Birórol.

Az Fő hadi Biró az ország törvényéből kiszedvén az hadi embereket illető casusokat és büntetéseket, abból egy hadi törvényt projectisáljon, mindazonáltal úgy, hogy az nemesi praerogativa meg ne sérteződjék, se annak az forumja meg ne bontatassék, mert nem volna igazságos, hogy egy nemes ember avval, hogy ő Hazájának szolgál, elvesse nemesi praerogativáját és az maga competens forumját. Azért is az notam incurrentis való casusban ne avassa magát az hadi biró, se ad criminalia az nemes személyek iránt, azok az törvény, vagy is Decretumok alatt maradjanak.

Ezen Fő hadi biró minden corpusnál egy hadi birót, minden regimentnél is egyet tartson, az ki minden isteni félelemre, tisztaságra, és minden igazságra úgy fog vigyázni, hogy valakinek injuriája legyen, ő hozzája folyamodhassék, az ki az prima instantiákat megtalálván, annak remediumjáért mindeneket protoculáljon, és az edictumokhoz tartsa magát. Ennek keze alatt lesznek a mezei porkolábok és tömlőcztartók, kikkel fog vigyáztatni, hogy drágaság, és másféle hamis mérték ne legyen, az káromkodás, kurvázkodás és mindenféle Isten ellen való életre olly animadver-

sioja s gondja legyen, hogy azok idein kigyomláltassanak. Az tábor döggtül és másféle tisztátalanságtul is csinos legyen. Ennél minden dolgok prothocolálva legyenek, és minden holnapban az Fő hadi Biró kezéhez küldje. Ennek két deákja lesz, azért az regiment Secretarius tolláltatik.

Discursus XXVI.

Armamentariorum Magister, vagy Fegyveres Háztartó Mester.

Ennek keze s gondviselése alatt lesznek az egész országban levő fortalitiumokban a Czaichházak, áldgyúk és más tüzes szerszámok, mindennemű fegyver, úgy azoknak csináltatása is neki incumbál, a hadi épületekkel, ezekhez való emberek és ingenirek, pattantyúsok, sánczmesterek, ahoz tartozó lovakkal és marhával és szekerekkel együtt. Egy szóval mindenféle artilleria és az fortalitiumokhoz kívántató eszközök és várak építése, restauratiója eő néki fog incumbálni. Az puskaport, ólmot mind ő néki kell kérni és rendbe venni. Ugy, hogy mindeneket conscribálván, az Bellicumnak adja be: mi szükség, és mi héán vagon, az artilleria és a' várak építése, hogy az Bellicum idein demonstrálván a dolgokat az udvarnak, arul dispositio lehessen. Ennek az mezőben kívántató áldgyuknak, és ahoz tartozó embereknek és tiszteteknek

administratiojára gondja lesz, hogy mind az áldgyúk, bombák, gránátok és másféle mozsaraknak öntése meg ne szünjék, hanem mindenben juxta posse úgy iparkodjék, hogy szaporodjék és jó rendben tartassék az országnak szükséges nagy kincse.

Discursus XXVII.

A Referendariusrul, Directorrul és Secretariárul.

Ezen Bellicumon lesz egy Referendarius, az ki Consiliarius is lesz, egyszersmind ez alatt lesz az Bellica Cancellaria, ez alatt más szükséges Secretariusok és Cancellisták lesznek olly számban, hogy az Corpusok mellé az Bellicum impositioja szerint rendeltethessenek Secretariusok és Cancellisták. Ez minden expeditiókat sub bellico sigillo az fő Praeses, eo absente az vice Praeses, és maga subscriptioja alatt emnáltassa. Ettül az Cancelláriátul fogják venni minden főtiszték az magok tisztségökre való Decretumokat; ezen Cancellaria és nem más által fognak folyni minden hadi expeditiók.

Discursus XXVIII.

Az Hadakrul.

Mivel szükséges, hogy az országnak egy jó formalis Armadája legyen, mert olly hatalmas szomszédi vannak az Országnak, kik természet szerint való ellenségi az magyar Nemzetnek, hogy ha csak szerit tehetik, megrontanák az Magyar Nemzetet. És noha ezen két hatalmas nemzet, az Török és Német, sokszor egyszersmind ostromlotta, sőt még az Lengyel is az Országot, de mindaddig, valameddig jó rendes hada volt az országnak, és Istenben csak egyedül velették reménységeket az Magyarok, soha őket meg nem győzhették, sőt ezen nemzet mindenkor diadalmas vala. Ez után is meglehetne, csak az Isten és az haza törvényi megtartassanak, az igazság és az egyezés meglégjen, és legyen az scopusa az Országnak, az mi az Velenczéseké: „acquiescere in regni limitibus, eos observare, et non acquirere.“ Tudjuk, hogy még defensive viselte az Magyar nemzet magát az maga országáért, mindenkor boldogult, de valamikor idegen országra vágyódott és offensive hadakozott maga hazájának veszedelmével, állandóképen más országot nem birhatott; meghatározta az Isten mind az nyelvel, öltözetel, mind pedig hegyekkel és vizekkel az Magyarnak való országot, annál tovább ne kívánozzék menni, hanem oltalmazza magát igaz ügye mellett, és az Isten vele lesz. Mennyi hadra legyen szükség az Országnak, azt az üdö mu-

tatja. Elengendő hada lehet az országnak, az fölül irt ideát ha observálja. Én az én vékony opiniomat felteszem, és az mostani német ellen való hadakozásra, és az országnak tehetségéhez képest szabtam és erigáltam in projecto egy armádát.

Tudni való dolog, hogy mikor ezen hadakozás támadott, hát ez az Ország megunván az német igáját, mind feltámadott, és kiki mimódon kaphatott, katonát, hajdut, az szerint tette magát tiszté, és így voltak aztán rend nélkül való ezerek; az vármegyéktől is szedtek zsoldos lovasokat, portalis hajdukat, és azokbul is csináltak ezereket, de azok is csak rendetlenségben maradtak, az minthogy most is igen sok olyan rendetlen had vagyon, az ki kevés hasznót, de nagy kárt teszen. — Idővel állittattanak elő némelly regulált hadak, de azok is igen kevés számban, és nem jó gondviselés alatt tartatnak, holott az olyan rendes had jó és hasznos szolgálatot téssen, de megkívánja az jó gondviselést is.

Az ki az historiákban olvasott, megláthatta, hogy regulált hada akkori mód szerint mindenkor volt az Országnak, lovasbul és gyalogbul, a mellett voltak Huszárok, az ki olyan kennyő csatázó had volt, és mind az Tatár, és mostan az mi mezei lovas hadunk olyan regulában voltak. Mivel pedig az experientia megmutatta már is, az mi mostani időnkben micsoda különbözése és haszna vagyon az regularis hadnak az kennyő hadhoz képest, szükség, hogy az ország formalis armádát regularis lovasbul és gyalogbul tartson, az kik mind jobban ordert tartsanak, 's mind pedig az táborokban állandóbbak mindenképén.

Az német ellen pedig legfőképen gyalogság kívántatik, hogy azokkal resistálhassanak, az legyen lelke és ereje az ármádának; azért az én csekély experientiám szerint, az mint tudom az németnek ereit és hadakozásának módját az német táborokban magyar és német országokon köztök fölnevekedvén, jónak tartanám, hogy az ország mostani statusához képest 15 formalis gyalog Regimentet tartson, minden Regiment kétezer emberből álljon. — Az lovas hadakat megmustrálván, kennyő mezei hadnak azokat kellene kiszakasztani közülök, az kik vagy Végházbul valók, vagy szabadságért bizonyos helységekből fegyvert fogtak, és seregre verték magokat, az többit, az kik vagy szabadosoknak állittattak, vagy más gyülevész emberek, azokat regularis hadba kellene reducálni. És így csak tiszta magyar legyen mezei hadban, mert az ilyen gyülevész nép csak számot szaporit, az kenyeret fogyasztja haszontalanul, mert gondviseletlenek levén, fegyverekkel, lovakkal nem gondolnak, csak az kapát kerülük és kóborlanak; ha harczra kél az dolog, az jónak is kárt teszen; azért az mezei had, ha kevesebb is lesz számban, de jó, válogatott, arra termelt emberekből álljon; mert az mezei had nem arra való, hogy szemközben megharczoljon az némettel, avagy táborokon istrázsáljon, hanem hogy szüntelen csatázzon, és az ellenség tábora körül legyen, az futrazirosit csapdossa, impediálja életét, lármáskodjék, nyughataatlantssa az ellenség táborát és nyelveket fogjon. — Ez ilyen munkához jó paripás katona, és jó vérű kívántatik. Ezeknek tisztje ne lenne az urakbul, vagy más kényes főemberekből, hanem csak régi próbált szegény legényekből, kik se szekérre, se bagázsírára nem

vágynak, hanem tarsolyokból szoktak, mint bujdosó emberek, élni, az kik keményen már ő módjuk szerint tudják magokat viselni hadak között. Ezen mezei had ne is volna Regiment számban, hanem olly hadnagyok, kapitányok volnának, kiknek két, három, négy, legfölylyebb hat zászló allja katonája volna. Ugyan az seregek választanának magoknak tiszteket, mellyeket az Bellicumnak proponálván, az azokat confirmálni fogja. Hacsak valami czégéres exceptio nem impediálja, mert az illyen had szeretetből inkább dirigáltatik. Ezeknek semmi regulájok vagy ceremoniájok nem volna, hanem csak végbeli, vagyis bujdosó módon hadakoznának.

Midőn illy rendbe vetetődnek az mezei had, formalis regulált puskás lovas hadat kellene erigálni ollyan formában, mint az német és magához hasonló nemzeteknél vannak az Dragonyosok, hogy ezek mind az lovas, mind az gyalog exercitiumban expertusok volnának, bogy mind lovon, mind gyalog végbe tudnák vinni az szolgálatot, az mint az occasio hozná. — Ennek az felül irt gyalogságnak számához képest kellene husz Regimentnek lenni. Egy egy regiment ezer emberből álló levén, ezt regulában tartván, ezeknek tisztei urak, főrendek, nemesek és idegen nemzet legyen, ugy az gyalogok között is. Ezeknek jó gondjokat viselvén az regula szerint az tisztek, mint szokás más nemzeteknél, nagy és actualis és formalis operatiokat lehetne végbe vinni az illyen formalis lovas és gyalog haddal. Ha pedig az Isten ismét az elvesztett vármegyéket kezünkhez juttatná, az gyalogot meg kellene szaporítani, vagy tízezer emberrel, azaz öt Regimenttel. Ha

jó formalis gyalogunk lesz feles, kiket az felül irt lovas puskás had sustineálni fog, mindenkor az német ereinek megfelelhetni; mert az német császár, ha az maga ereit, regimentjeit, az kik idegen országban vannak, ellenünk hozná is, Isten által mégis bizhatnánk hozzá, hogy semmit nem tehetne, az kit az magyarok azelőtt is practizáltak. — Mert ha az német császár megbékélne az francziával, ugyan hadában mégis fönt kellene néki hagyni, az többit pedig bizony soká nem tarthatná, mert exhaustáltatott mindebből; hogy pedig más derék segítséget adjon valamely Fejedelem, azt nem hiszem, mert azok is kifáradtak az sok hadakozásból; és ingyen sem adnak hadat, pénze pedig az császárnak nincsen, creditumját ahoz elvesztette; hanem ha az Muszkva adna hadat, de avval sokat nem végezne; igaz ügyünk levén, ha mi az Isten és az Ország törvényeit meg kívánjuk tartani, egymást fogjuk szeretni, az privatumot mind az pénz, mind az becsület keresésben félretesszük, az közönséges jót fogjuk keresni, rendes regulált hadat olly fizetésben és ruhában fogjuk tartani, az mint kitelhetik tőlünk (mert ha az sok fizetésből nem áll is az dolog, de az bizonyosból, ha kevés is), senkinek kétsége nem lehet, hogy fegyverrel meggyőzzön és maga alá nyomjon az német.

Az Kunságból, Jászság és Hajdu városokból is szép had kitelik, kiknek mind kopiásoknak kellene lenni, azok is regula, és bizonyos exercitium alatt volnának, úgy hogy mind lovon, mind gyalog tudhatnák venni hasznát az kopiának, hogy szükségkor pikeneusok helyett is lehetnének az gyalogok között. Ezen ármádához képest köll lenni számának is az generalisoknak.

Discursus XXIX.

Az fizetésről és ruházatról.

Nincsen olyan hadakozó Fejedelem és ország, az ki az hadak fizetését az subsistentiához ne szabja, és csupán arra vigyáz, hogy kiki maga rendi szerint az vitézek közül élhessen becsülettel, de nem superflue, hogy azon fizetésből valaki meggazdagodhasson, és így csupán csak arra nézve, ut habeant milites victum honestum et amictum, úgy hogy az hadaknak jó subsistentiájok lehessen, és a' mellett minden módon az ország conserváltassék. Erre vigyázzván, és ezt fundamentumul vetvén, olly projectumot csináltam, hogy az had is a mellett subsistálhat, és az Ország is maga kevés pénzét ne kénytelenítettessék az Országon kívül adni. Mellynék nagyobb részét az régi magyarok füzető Lajstromából kiszedegettem, és ugyan csaknem olly formában rendbe vettem.

Az vitézlő rendnek ruházatjáról így kell gondolkozni, hogy azt nem az cifráért, hanem hasznáért viselik, azért elég jó az, ha az hideg 's eső ellen jó. Mivel országunkban bőven csinálnak olly materiákat, az mellyek hideg és eső ellen igen jók, azt meg is lehet csinósítani és cifrázni a' hadakozó embernek distinctioja miatt, és így a' minémű köntösnek való materiát rendelt az Isten Országunkban, avval contentusok legyenek.

Discursus XXX.

Az fegyverről.

Az fegyver sokféle, mellyeknek előszámlálásában az arrul való opiniokat discutiálni nem kívánom, de az fegyver önnön magában, az ki dologra való, ad oppugnandum et defendendum est. Az oppugnation leginkább értetődnek az várak, sánczok és más helyeknek aggressusa, az defension pedig az ollyaknak oltalmazása — az harczokat inkább defensionak mondhatni, mert akár rajta megyen egyik a' másikán, és akár az másik bevárja az ellenséget, de ugyan csak mind két részről oltalmazni kell magát, qui bene defendit, ille vincit. Azért arrul kell már discurrálni, legfőképen az mostani circumstantiára és német ellenségre, micsoda fegyver leghasznosabb az magyarnak?

Az mostani világon az nemzetek, legfőképen az plundrások csaknem elhagyták vala és megvetették az másféle fegyvert, u. m. az kardot, dárdát, pikát, vagyis láncsát, kopiát, nyilat etc. és csupán az puskát vették böcsben, és azzal hadakoztak egymás ellen úgy, hogy nem igyekeztek azon már, hogy egymás hajába kapjanak, hanem az volt győzödelmesebb, az ki az tüzet és az puskázást tovább tartotta, és igaz, hogy rettentő fegyvernek tartatott, és sokaktul (s jaj pedig igen a mi nemzetünkül is), az minthogy menél tovább áll ugyan előtte az ember, nagyobb kárt is

teszen az emberben, és annak pattanása rettentí az embert inkább, mint az effectusa. Igaz, hogy az várviásban és oltalmában igen jó, legfőképen az muskita, vagyis a kanótos puská, de attackában, azaz ostromokban, derék ütközetekben az experientia megmutatta, hogy nagyobb az füstí a' pecsenyénél. Mert mind az törökkel való háboruban, s mind az francziával tapasztaltatott, hogy melly hadak egymást lödözés által megszasztották, az olyan rettenetes lövések között alig maradt mind az két részről az harczhelyen, proportionate szólván, valamelly test, holott azt tudta volna az ember, hogy annyi hosszas és rettentő lövöldözés miatt talán mi sem marad meg mind az két részről. Ezt tapasztalván az német generalisok, noha az puskát le nem tették, de az harczokon inkább csak meztelen fegyverrel, főképen az lovas, rajta szokott menni az ellenségén, és azt observálták, hogy annak lödözésével semmit sem gondolván, csak megegyvedtek az ellenséggel, az minthogy mindenkor inkább valamelly had meztelen fegyverrel ment az puskás hadra, azó volt, kevés kárral pedig, az győzedelem. Sőt még az gyalog felől is vagyon olyan példánk, noha csak ama rövid Péter késecskéket hordoznak, pro exemplo egy actust hozok elő. Anno 1703. ugy jut eszembe, Friedling nevű helységnél az híres vitéz, és méltán dicsegetre méltó Badensis Lajos herczeg szemben állván az Francziával, az holott egy felől szőlőhegyek voltak, az alatt pedig volt sík mező. Azért mind az két rész ugy rendelte az ármádát, hogy az síkra az lovas az lovas eleiben, az szőlőhegyekben pedig egymás ellenében gyalog volt. Az franczia lovas meggyőzte és megverte, és el is űzte az németeket, u. m. az lova-

sokat, az német gyalog Lajos herczeggel magosabb hegyen levén az francia gyalognál, inkább csak defendálta magát, hogy sem mint az fortélyából kiment volna, de az mint sokszor az gondviseletlenség és felejtékenységgel megesik nagy értelmes embereknél is, itten is puskaport nem készítettek elegendőt, úgy, hogy az német már nem lőhetett, azt látván az vitéz herczeg, tartván attul is, ha soká mulat, az lovas üző francia is megtér, s vesztő pöre lészen, azért csak frisen resolvesálta magát, és meztelen fegyvert parancsola huzni és úgy mene tüzesen az ellenségre, rohana, az francia erős tüzeket adott, de csak hamar köztök terme az német, és megszalaszla az francziát, és úgy kergette az gyalog egymást, mint az eb az macskát; bezzeg akkor megmutatta effectusát az meztelen fegyver, mert csak főtisztak az francziák közül hatszáznál többen vesztenek, az kiket összevágta és szurtak, elég golyóbist és puskaport nyervén kevés népének veszedelmével, az vitéz herczeg az maga fortélyos helyre ment, és az üző francia a sikon mellette elmene, és meg sem meri vala őtet büzleni; az minthogy ritka példa, mind az két fél az victoriának jelére Te Deum laudamust tartott, mindenik magát győzedelmesnek állitván, igaz is volt. És így kitetszik az meztelen fegyvernek ereje, az minthogy csak igaz az, az jó sziv, és az jó kéz mindenütt utat csinál magának, csak annak módját, rendit observálja.

Az mi nemzetünknek is, ha hadakozó természetit vizsgálom, mind az régi historiákból, s mind az mostani példák mutatják, hogy rajta menve ostrommal az ellenségen, mindenkor győzedelmesebb, mintsem az

megállásban, sőt csak igaz, az Magyaroknak táncz nem sáncz, mert jó kedvel, ugrálva köll vinni az ellenségnek az magyart, azért az éncsekély opiniom szerint ilyenképen fegyverezném meg az Ország armádáját.

Az gyalog mind regulálva levén, minden compániát három karban venni kellene, az egyik része volna láncsás, avagy viisszaszegezett kaszákkal, és egy pisztollyal. Ezeknek volna exercitiumjok, mint az pikeneriusoknak, ahoz tudni kellene nekiek granatot vetni, az másik rész volna mind flintás; az harmadik mind kanótos, vagy muskatéros. Az gyalognak nem köllene engedni kardot viselni, hanem kinekkinek volna egy jó valaskája, vagyis fejszéje, jó hegyes vassal az vége meg levén verve, hogy serkét csinálhat belőle. Az dragonyosoknak jó hosszú flintájok és kardjok. Az mezei hadban, az kitől mint kitelik. Az kard az gyalognak sok impedimentumára vagyon, ha szintén hóna alá köti is, azt pedig tudjuk, hogy jó valaskával ama fris bátor legény egy kardtul soha meg nem ijed, sőt győzedelmet veszen rajta, az valaska pedig sokra jó. Ezen gyalogságbul három ezer mokánt kellene rendelni, az kinek lovok csak kacsibákbul volna, hogy még is az lovasokkal az szükséges excursiókra elérkeznének, kiknek lovokon kapa és ásó volna.

Discursus XXXI.

Az Recrutákrul.

Az mint fellyül meg vagyon írva, ha rendben és számban veszik az országban az embereket és lovakat, tehát az főmustra mester beadván az kívántató recrutáknak és lovaknak számát az udvarnak az osztán az ország Generalisi beadott tabella szerint repartitiót csinál, és az mustra mesternek assignálni fogja az számát az embereknek, mennyit mellyik generálisnak kell adni, ugy osztán az mustra mester az szerint csinál repartitiót az regimentek között, és assignatiót ad az generálisságokra, az lovakat hasonlóképen assignálni fogja az udvar. Az mint fellyül van írva, hogy minden nemes személy 20 lótol egyet fog adni eszlen-dönkint, az kihez mindenikével kantárát, kötőféket, nyerget jó szerszámotul és pokróczot kell adni pus-kások nélkül.

Discursus XXXII.

A Prorex mellett leendő Corpusról.

Hogy pedig hadakozó üdőben mindenkor jó bizonyos Corpus legyen az prorex mellett, azért az Bellicum szükséges jó tisztekkel, zászlókkal minden Regimentbül egy seregszámot teendő commandirozottakat

mind lovasbul, gyalogbul rendeljen az Prorex mellé, melly corpust más országokban Gens d' armerienek nevezik. Ennek a corpusnak szükséges olly Commandirozottakkal állni sok okokbul. De az többi között az Prorex ezeken megláthatja, hogy vagyon az armada állapotja; válogatott népe leszen s nem fog történhetni olly állapot az táborokon, hogy tudva az udvarnál meg ne legyen. Az egész armada nagy ösmeretséget és szeretetet imbibál ez által, az Prorex megtanulja ösmerni az Tisztjeit etc. De még az katonaságtul is legyen ezertül egy sereg száz emberbül álló zászlóstul. Ezen corpus országos ütközetben az Prorex jelenlétében reserva legyen.

Discursus XXXIII.

Az rézpénzről és annak szükséges voltáról.

Rézpénzt kellene veretni aprót, hogy öt tenne egy garast, négy milliomm forintig. Ugy, hogy ezen somma az vármegyékre repartíaltatnék arra az végre, hogy minden vármegye tartoznék bizonyos esztendőök alatt annyi fehér pénzt szerzeni, hogy azon rézpénzt kiválthassa.

Discursus XXXIV.

Az Ausztriai Házzal.

Minémeő intricata materiája legyen az Magyar Nemzetnek az Ausztriai házzal, ha ki arrul gondolkodik és elmélkedik igaz magyar szivből, lehetetlen, hogy az haja szála föl ne borzadjon, mert az ausztriai ház nemcsak sok okokbul az örökös királyságot még az leányágra is praetendálja, de az jus regiumot, az melly szabados uralkodást teszen, ezen praetensiojában formálván, nemcsak az előljáró elmélkedésemben föltett okokbul, de más contractusok miatt, az kiket az ausztriai Házzal ineáltak az Magyar királyok: de ennél mind nagyobb az, hogy olly természet szerint való el-lenségé az Ausztriai ház az Magyar Nemzetnek, hogy hacsak az Ur Isten az természetnek folyását meg nem változtatja, lehetetlen, hogy az Ausztriai Ház között, és az Magyar nemzet között lehessen jó harmonia valaha, az minthogy az Ausztriai ház legfőképen most azon lészen, hogy régi föltett célját végbe vihesse és subjugálja fegyverrel az Országot, hogy jure armorum alája vetvén az országot, minden törvényét annihilálja, semmivé te gye, és kedve szerint avval disponálhasson; ha pedig fogja látni, hogy költségtelenségé miatt az hadakozást nem fogja győzhetni, igen is módot keres, hogy valamelly fortélyos pacificatióra menjen, sőt azt sem mondom, hogy az Szombati bé-kesség punctumaira ollyankor reá ne lépjen, csakhogy egyszer birodalma alá vehesse az országot: de már

az experientia megmutatta, hogy utat módot minden képen keres, hogy az diplomáitúl, ígéreteitül elmeheessen. Bár az Magyar urak által egész Senatus dirigáltassék is, vallyon titok-e, hogy corruppálta azelőtt is az magyar urakat, az kik az ország törvényétől szemtelenül elmentek, és az német királynak hizelkedtek, hiszen az mi időnkben már voltak olyan urak, az kik kérdetlenül projectizáltak, az egyházi nemesség hogy lehessen jobbágyá, mi módon szaporíthatja az adót az német udvar etc. — Az német uraknak kedvezvén, minden módon fáradtak szívesen, hogy az német urak jószágokat szerezhessenek Magyarországbán, kitorván az igaz possessorokat etc.: — sőt azok, kik azelőtt Tökölly és más támadó urakkal voltak együtt az ország törvénye és igazsági mellett fegyverben, ugyanazok féltekben és hasznokért legnagyobb árulói voltak hazánk szabadságának. S gondolja-e valaki, vagy biztathatja-e magát, hogy bátorságban legyen? de soha nem adhat olyan hitet az austriai ház, hogy rést ne találjon benne, és megboszulja azokon az urakon, az kik ő neki szemébe tűntek, kirül elég példánk vagyon: talán ahoz biznék valaki, hogy az országnak főnálló hada volna, de az olyan had nem soká volna, mert az mi nemzetünk röstöltni fogja megfizetni, és az németnél maga fog instálni, hogy az had elbocsáttassék, és az német király igenis ajánlani fogja magát, hogy ő fog maga tartani hadat, az pedig csak arra való lesz, hogy az fegyvert kivehesse az magyar kezéből egyszer. Ezeket mind így practicálta eddig az Austraia Ház, és mégis merné az Magyar az austriai ház királysága alá adni magát? Soha bizony, meg se gondolja az Magyar, hogy nemzeti szabadságában élhessen az.

Austriai ház alatt, sőt ha fölvonná a Csehországi plundrárt az Magyar, és jobbágyságra is adná magát, még is kitölné bosszuját rajta, és kiirtaná az magyar nemzetet; az minthogy füleimmel hallottam nem egyszer, sem kétszer sok derék ministerek discursusit, lehetetlen, hogy az Austriai ház, sőt az egész keresztyénség megnyughassék, ha az magyar nemzetet (azokat értvén, az kik csupa tiszta magyarok, és nem az tótos magyart) egészen ki nem irtják, és nem dissipálják. Én az mint gyermekségetül fogvást practicáltam az austriai Ház udvarát, és ha az discursusok eszembe jutnak, mellyeket hallottam, nem látom módját, hogy az austriai ház királysága alá adhassa magát az Magyar nemzet. Hic aut vincendum, aut moriendum, vagy az német fegyver debelláljon, és megemészszen, vagy mi fegyverrel, mint az Belgiai Confoederatus status, isten segítségével az austriai Házat kényszerítsük, hogy minden praetensioit tegye le.

Vékony elmém szerint egy mediumra veteltem gondolatomat, mi módon lehetne, hogy az austriai Háznak contentuma lenne (ha igaz keresztyénség vagyon benne), és az ország is állandó csendességben maradhatna. Minekutánna az ország Curiam Regiam et militarem, Statum Politicum etc. az felül irt mód szerint rendbe hozná, és in effectum venné, tehát keresne módot benne, hogy magát incorporáltatná az romai Imperiumban, hogy Magyarország is egyik membrumja volna az Imperiumnak, valamint másféle országok, v. g. az Bavaria, Saxonia etc., és más respublicák, ilyen conditioval, hogy valaki romai Császár, az eo ipso Magyarországi királyi titulussal élhet, sőt csak

Magyarországot protegálja az egész Imperiummal: az ország is pro recognitione adna valamelly nevezetes summát az Császárnak esztendőnként, és tartoznék haddal segíteni az Imperiumot szükségnek idein; reciproce az Imperium is tartózzék hasonlót cselekedni. Ez pedig úgy lehetne meg, ha az Ország az Electorokhoz és más statusokhoz embereit küldezné, legfőképen az moguntiai Electorhoz, az ki az Imperium fő Cancellarius, és ő általa szoktak az ilyen dolgok folyni, és declaráltatná, demonstráltatná ügyét, és legfőképen azt, hogy az austriai Háznak nincsen igaz jussa az örökös királysághoz; és mutatná meg azt, hogy szabad királyi választása van az országnak, és hogy már lehetetlen, hogy királyt választ hassanak magoknak az Austriai Házból, mert száma nélkül hitek megszégésével megcsalták az Magyarokat, és jobbjá akarták tenni az országot, azért is sokszor kénytelenített fegyvert fogni in defensam sui, és ex desperatione az Törökhöz folyamodni, mellyből micsoda kára és vérontása lön az egész keresztyénségnek, azt az Imperium is jól tudja. — Hogy azért az ilyen dolog többször is meg ne essék, és az egész keresztyénségnek is antemuraléja levén Magyarország méltó, hogy protegálja illy igaz jussában az Országot az Imperium. — Az austriai ház is már férfi maradék nélkül levén, egy halál micsoda veszedelmet szenvedhetne és alkalmatlanságot az egész körösztységnek az Magyar királyságért való competentiaért. Mert az, mint az emberi elmék szoktak lenni, quot homines, tot sententiae, olyankor Török, Tatár, Lengyel, Német és másféle factiok nagy zűrzavart tehetnének az Imperiumban is. Az Austriai Ház is contentus lehetne, mert

hihető consequentia , valameddig az Austriai Ház formidabilis lesz , addig más házból nehezen lesz Romai Császár , és valamikor arra jut dolga , hogy az romai császárságból kiessék , akkor az több országait is nehezen fogja bírni. — Lám Styriát és az felső Austriát absolute et de plano magok által hagyja regnálni , magoknak levén Camarájok, Bellicumjok, Intimumjok, etc. sine omni dependentia a Dicasteriis Viennensibus, miért tehát kellene azt ellenzeni Magyarországnak? Az historiákból kilátszik, hogy János Király is I. Ferdinánddal az Imperium elébe akarta adni. Más okokkal és exemplumokkal lehetne ezen projectumot stabiliálni , de én nem igyekezvén hosszú vetekedő discursusokat formálni, hanem ex columbina simplicitate az jó szándékomat kiterjesztettem , annak discussioját hagyom élesebb elmékre. Adna Isten olly módot, hogy csendességben, és valami jó állandó formalításban vehetné magát szegény hazánk. De az Austriai Ház alatt soha meg nem maradhat, mert igaz ez az példabeszéd: *extremae dementiae est sperare clementem, quem iratum armatumque suscipias.* És így ha már egyszer fegyvert vont az Magyar nemzet, csak oltalmazza magát Isten irgalmában és az igaz ügyében bizván, ad Isten békességet is ezután. *Spes nunquam major affulget pacis, quam cum serio bellum geritur.*

Discursus XXXV.

Az Hadakozásról.

Már alkalmasint tudhatja az Magyar nemzet az szomszédságban lakó nemzetek hadakozó természetét és szokását. Az Török ellen csendesen, jólössze kapcsolt rendben, puskával regulariter az első impetust föl kell venni, és az rendet meg kell tartani, valameddig meg nem indul és magát nem confundálja, és midőn már egyszer megszabad igazán, akkor is az regulált had meg ne bontsa rendit, hanem az kennyő had persequálja, és az regularis sustineálja, mert sokszor csalárdsággal szokott élni az török nemzet hadakozásában. Az török ellen, hacsak alig lehet is, télben inkább, mintsem nyárban kell offensive lenni; ez az vitéz Zrinyi Miklós opinioja.

Az Lengyel hadakozásátul nem igen lehet tartani, mert az nem bántja az Magyart sok okra nézve.

Az Muszkva az árthatna ugyan, sok hada levén, abból adhatna az németnek segítséget, de ha ő szerencséjében elő kezd menni, az török belé garázdálkodik, és így arra sem lehet igen nagy reflexio. Hanem az Austriai Ház az maga hadaival hihető, hogy minden tehetségeivel rajta leszen, hogy subjugálhassa az Magyart. Mostani circumstantiákra az én opiniom szerint így hadakozni kellene az német ellen: az hadakat olly formában és számban vevén, az mint fölül meg vagyon

irva. Tehát az kennyő lovas hadat is, az Jászokon, Kunokon és Hajdu városokon kívül, úgy hiszem, tizenöt ezer emberre reá számlálhatni, u. m. Dunán tul valókat öt ezeret, Dunán innen ötöt, és Tiszán tul valókat öt ezeret. És így legelőször a Tiszán tul való hadakat, Hajdu városokat, Kunokat és Jászokat egy corpusban vevén, azokat vagy ötszáz commandirozott Dragonnyal és nyolczszáz regulált gyaloggal, egy kis mezei kennyő artilleriával igyenesen az Ráczok ellen az Bácskaságnak küldeném úgy, hogy az bácskai ráczot vagy meghódítaná, vagy dissipálná és ne engedné összegyűlni; azon corpussal egy hidnak kellene lenni, hogy valahol akarna által mehetne az Tiszán, és hol innen, hol tul egész Aradig azon rácz földet infestálná.

Dunán tul is csak olyan kennyő corpust öt ezer katonából, ezer regulált gyalogból és vagy nyolczszáz commandirozott dragonyból állót kellene hagyni. Hasonlóképen ötezer katonából és valamelly commandirozott lovas és gyalog regulált hadból kellene egy corpust formálni, az ki az ellenség tábora körül volna, és azt csipdezné, csapdozná, és minden módon impedálná lármáskodással, csatázással.

Egy formalis armádát kellene az erdélyi német ellen erigálni, az melly állana 6000. dragonyosból és tizenkét ezer gyalogból, ahoz való proportionata artilleriával. Ezen armáda bizvást offensive mehetne. Várad körül végházakat kellene erigálni, az melly helyek jól besánczoltatnának, hogy formalis obsidio nélkül az ellenség hozzá nem juthatna, azon helyekre anynyi had szaporodnék, hogy az marosi rácztul és az aradi

némektől nem félne, ha pedig máshonnet menne német, az hadak az Magyarországról is reá érkezhethének pro succursu. Lehetnének pedig Várad körül végházaknak való helyek ezek: Varsány, Papmező, Telegd, Szent Jób, Pocsai, Beregujfalu; ezen kívül maradna föl 14. ezer dragony és 18. ezer gyalog, melly egy szép ármádát formál. Ehez is proportionata artilleria levén, ezzel mindenkor olly helyütt kellene operálni, hogy distractiot csinálna az német ármádának. Ezen magyar ármádának soha olly közel nem kellene menni az ellenséghez, hogy kénytelenitessék megverekedni vele, hanem ha v. g. az német ármáda Kassa felé nyomulna, akkor azon magyar ármáda igyenesen vagy Bécs tájékára tul a' Dunán, vagy innen Austriában és Morvában operálna, és bár csak a' bécsi ministerek czifra várját rontaná is, vagy lármát és lamentatiot okozna Bécsben és infallibiliter revocáltatnék az német ármáda az országbul. Illyen distractiókkal lehetne az németet nagy kárban hozni. Télben soha az magyar hadak quártélyban nem szállanának, hanem az corpusok együtt volnának, ugy hogy télben, mikor az német eloszlának, operálni kellene az magyaroknak, mert az téli hadakozást épen nem győzheti az német nemzet. Az magyarnak pedig csak jó gondviselés legyen, ruházatjában és tartásában, semmit sem gondol az téllal. Már ezen ármádákbul extrahálni kellene az Gendarmeriát, az melly egy corpusban volna az Vice Király mellett, ugy hogy az Guarnizonokat is azokbul kellene formálni.

Az regularis lovas és gyalog had pedig legjobban telnék ki az alább írt vármegyékből, u. m. Ugocsa,

Bereg, Zemplén, Ung, Szepes, Árva, Sáros, Liptó, Thuróc, Nyitra, Pozson, Bars, Gömör; Dunán túl pedig: Moson, Vas és Sopron vármegyékből. Az többi vármegyék mezei hadakra fordítván.

Manifestum

Principis Francisci Rákóczy, ex impresso Patentali descriptum.

Mi Fejedelem Felső-vadászi Rákóczy Ferencz, nemes Sáros vármegyének örökös Főispánya, és Sárospatak, Munkács, Makovicza, Regéc, Tokay, Ecsed, Lednicze, Somlyó, Szerencs és Ónod etc. váraknak ura, mint a Magyar haza szabadságáért Isten által felfegyverkezett, és akármelly annak boldogulását igazán ohajtó felső közép s alsó Confoederata rendeknek, Híveinknek, az igaz ügynek vezérlő urától áldást és minden jót. —

Miolta Isten az Austriai Háznak megszokott kemény uralkodása által a' porig lenyomattatott maroknyi édes nemzetünk tündöklő szabadságának helyreállítására szívünket felgerjesztette, s annak minden utakon s módokon való kimunkálkodására egész szerencsénket és utolsó csepp vérünket feláldozni magunkat eltökéltettük, legelsőbb s főbb feltett czélul és tárggyul tartottuk, hogy a Haza országos felfegyverkezésének igaz ügyét, és egyedül annak csendességét és régi törvényeinknek visszaadattatását minden ambitionak s

privatumoknak hátrahagyásával buzgóan ohajtó készségünket a' keresztény ország eleibe terjesszük, és megbizonyítsuk. Kihez való képest noha Istenünknek keze ennyi köröskörül és a hazában is ben levő sok ellenségink közt ekkoráig igaz fegyverinket boldogította, és tovább is reménységünket ő Felsége kegyelmében helyheztetvén, hadakozásunknak szerencsés folyását az elmúlt őszi időkben is naponkint jobban jobban reménylettük volna, értvén mindazon által nemcsak az első Gyöngyösi concursus alkalmatosságával az Ausztriai háznak az Ország megrontatott szabadságát visszaadni kívánó elhíresített szándékát, és a végre leendő frigytételről való akaratját, hanem ugyanazt annak utánna is az küldött követ Commissariusok sok rendbeli leveleikkel bizonyítván, és az frigynek tételét sürgetvén, mihelyest az armistitium punctuminak az bécsi udvartul való kiküldését bizonyosan értettük, reménylően rebdeső szives indulattal azon kívántjóknak, melyet Isten által fegyverünkkel szándékoztunk visszahozni, az frigy és azt követő békesség tractája által. lehető meggyerhetését, nemcsak fegyverünket az ellenkező ráczoknak üldöztetésektől vissza huzzuk; hanem annak felette, hogy az dolgoknak folytatására elszánt igaz indulatunkat annyival is inkább világosban kijelentsük, elkezdett munkánkat abba hagyván, naponkint tápláló reménységünk alatt Gyöngyöshez olly kiadott parancsolattal szállottunk, hogy az frigy tractájának alkalmasabb véghezvitelére való nézve minden hadi tisztek az ellenségeskedéstől magokat megójják. Illyetén szín nélkül való sinceritásunkat az elkezdett munkának reménylett véghezvitelére bizonyítván, kezünkhez is vettük az Bécsi udvartul kiadott armistitiumnak punctumit, és azokat az de-

putált Commissariusokkal controversive megfontolván, adtunk is sok akadékok elhárítása után olly replicát, a melly nemcsak az hadi jusnak rendi szerint bevehető, de a honnan annak felette egyedül csak a Haza csendességének megszerzésére czélzó készségünket is az keresztény világ jól kitanulhatja. Biztunk mind eddig is az Austriai háznak nemzetünkhez teendő hasonló indulatához, avagy csak illy okra való nézve, hogy megegyezett akarattul az fegyvernek megállásáru az alatt is, miglen a Bécsi Udvarhoz föl küldött replica tracta alatt leszen, végezvén, az első kiadott ordereket is megkettőztettük, s ehez képest voltunk is olly reménységgel, hogy az fegyver megállásának elkezdésével az Romai Császárnak hadi fő Generalisa is az ellenségeskedéstől megójjá magát Dunán tul, mind az által nem gondolván az kéz alá vett dolog elvégezése iránt való kimutatott készségünkkel, midőn alkalmas időt látna ellenséges szándékának véghez vihetésére, nemcsak az egész Dunán tul levő mező földet az fegyvernek minden ellene állása nélkül nyilván való csalárdsággal elfoglalta, de annak felette a fegyver suspensiojának közönséges, s nála tudva levő publicatioja után is, Simontornya és Siklós nevű hadainkkal praesidiált erősségeket más többekkel együtt az elkezdett dolgoknak folytatásának rendén kívül, irtóztató példákkal meghódította. Látván azért szomoruan mind ennyi kijelentett sinceritásunk között is ellenkező dolgokkal való megcsalattatásunkat, noha Austriába irruptiot parancsolván, az ott talált ellenség egyik részének megverésével nagyobb bizonyos győzedelem sz Isten által fegyverünk alatt volt, mindazáltal a Bécsi Udvarul kiküldött deputatus Commissariusok

az felyül emlitett Császár fő Generálissának Dunán tul Pápa táján való maga megtartózkodását referálván, s ugy a Felséges Angliai királyné és az Méltóságos Confoederált Belgium Statusi követeinek mediatorul hozzánk való jövetelét tudtunkra adván, szántszándékkal olly jó hadi alkalmatosságot elmulatván, tovább is a fegyver suspensiojának prolongatioját resolváltuk. — Mindezekre való nézve elhitettük magunkat, ki ment volt terjedőképen az egész hazában azon opinio, hogy az Austriai Ház megismervén fegyverkezésünknek igaz ügyét, valójában is kívánja régi csendességünknek és az Haza megcsonkolt szabadságának igaz megépülését, annyival is inkább, hogy az Angliai és Hollandus követek leküldésével olly nagy Felségek és Méltóság mellesleg közben adják magokat. Megvalljuk, hogy noha az ekkoráig lett fegyverünk megtartóztatása nem kevés hátramaradásával lett az hadakozásnak, mind által meg akarván ismertetni a keresztény világgal, hogy egyedül az haza békességének megszerzése minden feltett czélunk, reménylettük mik is az Austriai Háznak szives indulattal a magyar nemzettel bänni akaró igyekezetit. Tapasztalván tapasztaljuk ellenben, annyi sok szín által eltekéllett, és foga fehéret kimutató szándékát, mivel a minapi először kiadott armistitiumbeli punctumokat (a mellyekben nagyobb sinceritását és a békességre hajlandó szívét mutatta, avagy csak azzal is, hogy a békesség tractájára helynek, időnek és Commissariusoknak denominatioját kívánta, és a kikre adott replicánkat kézhez is vette) az most kiküldött Commissariusok falban rugván, ollyakat adtak elő, és annyi megújítással, hogy az egész Dunán tul levő földet megtartván, és valami Pozsonyul fogva az Ipolyig, s Vácz-

tul a Tisza Duna közt nagy szélesen és hosszan terjed,
 s úgy az Körös és Maros környékét és annak fölötté
 minden bloquadált helyek körül három mérföldnyi trac-
 tust praetendálván, nem egyebet akar, hanem hogy az
 velünk Confoederált Ország részének negyed részére
 szorítván, minekelőtte színesen meghódítaná, már ipso
 actu meghódulnánk, és az melly igátul megszabadulni
 kívánunk, ugyan abban szántszándékkal nagyobb jaj-
 jal esnénk. Noha pedig elvéltük volt, hogy az ollya-
 tén helyeken, és minden ok nélkül kiadott praetensiokat
 abban hagyván, az elkezdett mindegy békesség mun-
 kájának tornáczában tovább is mehetünk, mind az által
 azokat (hanem ha Bécsbül relaxatíot vesznek) állha-
 tatos instructiojoknak állitván lenni, annyival is inkább
 egyedül csak idő rontásnak, s az által való megcsalat-
 tatásunknak lenni kitanulhattuk, hogy az armistitium
 által leendő békesség tractájának módjáról, a honnét
 megsértődésünknek orvosságát reményljük, értekez-
 vén azokrul, et quidem in fundamentalibus, nem hogy
 affidatíot, de még ajánlást is nem hallhattunk. Így foly-
 ván reménységünk ellen az előlvett dolgok, megbí-
 zonyítottuk az Angliai és Hollandus követek előtt az jó
 és maradandó békességre czélozó szíves szándékinkat,
 és mivel az fegyverkezés alatt is az tovább leendő trac-
 tát resolváltuk, az dolgoknak elmulása, fegyverünknek
 megmozdítása nem nekünk, hanem az ellenkező rész
 szokott keménységének tulajdonittathatik.

Menjen azért ujonnan Világ elejbe igaz ügyünknek
 istenes folytatása, ellenben pedig az Austriai Háznak az
 dolgok végezésében színes állhatatlansága és még most
 is nemes szándékunknak és (az ország) szabadságának
 utolsó romlására és megcsalattatásunkra igyekező szán-

déka, mellyet is minden igaz Magyar vér tökéletesen szívére vevén, buzduljon ismég sok megrontatott szabadságu nemzetek példájára édes Hazája régi boldogságának fölkeresésére, és fáradságát, költségét s vére hullását nem szánván, egyenlő szívvel, lélekkel munkálkodjék azon, hogy azon régi eleinknek az egész világon kiterjedett hire neve maradékainkban is megcsoportlozzon.

Mik valamint eleitől fogva édes nemzetünk javára magunkat conserváltuk, tovább is igaz ügyünknek minden feltalálható módokkal való előmozdításában semmit el nem mulatunk, az Ur Isten pedig fegyvertünknek egyedül való vezére, és Isten után más külső keresztény Királyoknak és Fejedelmeknek levő szeme, midőn az békességre, s az hittel fogadott törvényeknek egyedül való megszerzésére néző igaz hajlandóságunkat látják, régen kívánt boldogságunkat ki is munkálkodják.

Fejedelem Rákóczy Ferencz s. k.
(P. H.)

21. 11. 70.